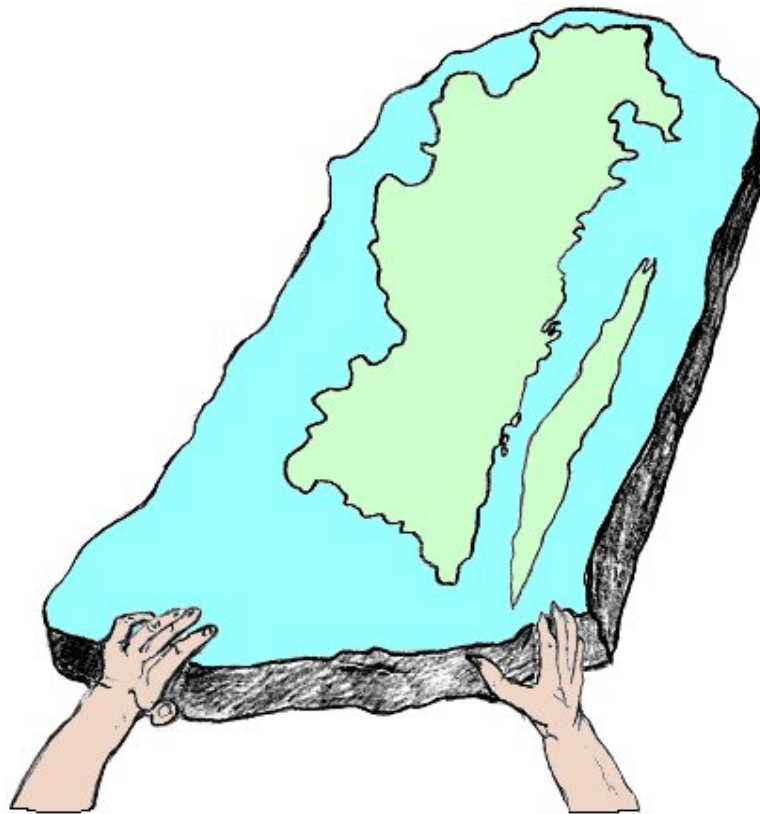

LÄNSSTYRELSEN KALMAR LÄN INFORMERAR

VAD GÖR EN ELDSJÄL?

En studie av landsbygdsutvecklingen inom Kalmar län
och eldsjälarnas roll i det lokala utvecklingsarbetet

Rapporten är framtagen av Knut Johansson och Marcus Andersson, båda studenter i kulturgeografi vid Högskolan i Kalmar. Studenterna svarar för rapportens innehåll.

Länsstyrelsen vill tacka författarna för det arbete, i form av intervjuer, bearbetning och sammanställning av material, som de utfört. Länsstyrelsen hoppas att rapporten kan ligga till grund för kommande satsningar för att stärka "eldsjälarna" och landsbygdsutvecklingen i Kalmar län.

Kalmar 2004-03-16, Elvira Olsson

Vad gör en eldsjäl?	
En studie av landsbygdsutvecklingen inom Kalmar län och eldsjälarnas roll i det lokala utvecklingsarbetet	
Meddelande 2004:05	
ISSN 0348-8748	
ISRN LSTY-H-M--2004/05 --SE	
Utgiven av:	Länsstyrelsen Kalmar län,
Ansvarig enhet:	Samhällsutvecklingsenheten
Författare:	Marcus Andersson, Knut Johansson
Handledare:	Elvira Olsson
Omslagsbild:	Marcus Andersson
Karttillstånd:	Lantmäteriet, medgivande Dnr 106-2004/188
Illustrationer:	Marcus Andersson, Elvira Olsson
Tryckt hos:	Länsstyrelsens tryckeri, May 2004
Upplaga:	75 ex

INNEHÅLL

1	INLEDNING	2
1.1	Syfte och frågeställningar	3
1.2	Avgränsningar och begreppsdefinitioner	3
1.3	Metod	4
2	INTERVJUPERSONER	6
3	INTERVJURESLTAT	9
3.1	Bygden och dess utveckling	9
3.1.1	Vad innebär ”utveckling” – vilken utveckling strävar man efter i bygden?.....	9
3.1.2	Hur arbetar man för denna utveckling?	15
3.1.3	Vad får man för stöd utifrån?.....	21
3.1.4	Hur ser man på återväxten?	26
3.2	Eldsälarna och deras arbete	28
3.2.1	Vilka är eldsälarna och vad driver dem?	28
3.2.2	Hur bedriver de sitt arbete?.....	32
3.2.3	Vilka egenskaper har de, och vilka egenskaper anser de är nödvändiga?	35
4	REFLEKTIONER	39
5	SAMMANFATTNING	42
6	EFTERORD	47
	KÄLLOR OCH LITTERATUR	48

1 INLEDNING

Att det är komplexa strukturer och processer som styr tillväxten är de flesta av dagens forskare överens om, dock anses till exempel flexibilitet vara en nyckelfaktor, och infrastruktur en visserligen viktig, men inte på något sätt avgörande, faktor för tillväxt. Men vad är det då som skiljer framgångsrika och välutvecklade bygder och regioner från angränsade eller liknande, med till synes samma, eller åtminstone likvärdiga, förutsättningar, som trots det genomgått en mindre grad av utveckling? Utveckling har inte, enligt många forskare, främst med geografisk placering att göra, då vinstgivande företag, bland annat i USA, återfinns utspridda över hela nationen. Istället kanske man bör studera andra faktorer, såsom olika former av nätverk, och då kanske främst sociala sådana (Olsson, 2003a). När det gäller landsbygdsutveckling tycks de sociala nätverken till stor del vara uppbyggda av olika eldsjälar. Dessa eldsjälar förefaller också utgöra de centrala knutpunkterna i nätverken, och stå för kopplingen mellan de lokala intressena och centrala institutioner såsom kommuner och länsstyrelse. Eldsjälarna tycks ofta också vara de som organiserar hela utvecklingsprocessen, från ursprunglig vision via finansiering till genomförande, samt eventuell uppföljning och utvärdering. Det är därför av stort intresse att studera dessa eldsjälar och deras arbete, för att om möjligt kunna kartlägga deras väsentliga egenskaper, drivkrafter och arbetsmetoder, liksom deras syn på sitt eget arbete idag och i framtiden.

När vi så i samband med våra studier i kulturgeografi vid Högskolan i Kalmar blev upplysta om att Samhällsutvecklingsenheten vid Länsstyrelsen i Kalmar län ämnade genomföra ett landsbygdsutvecklingsprojekt vid namn "Landsbygdens eldsjälar" blev vi genast intresserade och tog kontakt med projektledaren Elvira Olsson för vidare information. Vi har därför i detta arbete åtnjutit dubbelt handledarskap: dels Elvira Olsson vid Länsstyrelsen i Kalmar län och dels Carl-Johan Nordblom vid Högskolan i Kalmar. Projektet består i sin helhet av fem delmål, nämligen att:

- inventera drivkrafterna bakom utvecklingen av olika landsbygdsområden i länet. Vad betyder "eldsjälarna" för bygdens utveckling? Vad karakteriserar dessa "eldsjälar"? Hur uppfattas dessa personer av sin omgivning?
- kartlägga hinder, problem för utveckling av sysselsättning i landsbygden
- beskriva vilka drivkrafter resp. hinder som finns för förändringsarbetet inom olika projekt såsom Bråbygden, Skärgården, Blankaholm, Skäftekärr m fl.
- definiera eventuella möjligheter att påskynda uppbyggnaden av ett socialt kapital
- kartlägga kopplingen mellan lokala "eldsjälar" och lokalt företagande/entreprenörskap. (Olsson, 2003a)

Den första delen av projektet syftar just till att kartlägga länets eldsjälarna för att försöka se vilken betydelse de har för sina respektive bygder, och det är alltså denna del av vår rapport som har avsikt att behandla. För att kunna genomföra kartläggningen har vi genomfört ett antal intervjuer om cirka en timme vardera med ett antal driftiga personer, som av olika anledningar fått epithetet "eldsjäl".

1.1 Syfte och frågeställningar

Vårt arbete syftar i första hand dels till att belysa så kallade eldsjälarna och deras arbete för sina respektive bygder, och dels till att utröna vilken roll de har eller har haft för dessa bygders utveckling. Vi vill också försöka beskriva denna utveckling ur eldsjälarnas egna perspektiv, och därigenom förhoppningsvis kunna visa hur de arbetar för denna utveckling. Vidare söker vi i detta arbete undersöka vilka karaktärsdrag som kan tänkas utmärka en eldsjäl. Det är vår förhoppning att resultatet av detta arbete sedan skall kunna utgöra underlag för "vidare diskussioner och förslag till åtgärder som gynnar utvecklingen i Kalmar läns lands- och glesbygder." (Olsson, 2003a)

Den övergripande frågeställningen i föreliggande arbete är: *Hur skapar man en "framgångsrik" bygd, och vilken roll spelar eldsjälarna i bygdens utveckling?*

De mer specifika frågeställningarna är följande:

- *Vad innebär "utveckling" – vilken utveckling strävar man efter i bygden?*
- *Hur arbetar man för denna utveckling?*
- *Vilka typer av stöd utifrån har man?*
- *Hur ser man på återväxten bland eldsjälarna?*
- *Vilka är eldsjälarna och vad driver dem?*
- *Hur bedriver de sitt arbete?*
- *Vilka egenskaper har de, och vilka egenskaper anser de är nödvändiga?*

1.2 Avgränsningar och begreppsdefinitioner

Vår ursprungliga ambition var att, för en jämn geografisk spridning, intervjua en person i varje kommun inom Kalmar län, men det stod tidigt klart för oss att detta inte skulle vara genomförbart inom den utsatta tidsrymden. Vi har därför valt att begränsa oss till åtta intervjuer, dock med en relativt god geografisk spridning. Intervjuerna ägde rum mellan 24 april 2003 och 17 november 2003. Samtliga intervjuer pågick i ungefär en timme och alla hölls i

den bygd de respektive intervjupersonerna är verksamma i. De aktuella bygderna är alla belägna inom ett begränsat geografiskt område, nämligen Kalmar län, och representeras på kartan nedan (se sida 6) av den ort där intervjun ägde rum. Urvalet av intervjupersoner har baserats på en av Elvira Olsson tillhandahållen lista med föreslagna personer, vilka kontaktats via e-post och telefon, varefter vi helt enkelt valde att intervjua de åtta som först svarade.

Begreppet ”utveckling” är svårdefinierat, och vår uppfattning är att begreppet, inte minst i statliga och kommunala sammanhang, oftast betecknar en strikt socioekonomisk utveckling, vilket kanske inte alltid är den utveckling människorna i bygden själva strävar efter. Därför ansåg vi det nödvändigt att i undersökningen låta intervjupersonerna själva definiera vad de menar med utveckling. Också begreppet ”eldsjäl” bereder vissa definitionsproblem, och även här har vi låtit intervjupersonerna själva definiera begreppet.

Med begreppet ”bygd” avser vi i detta arbete det geografiska område som respektive intervjuperson strävar efter att utveckla. Detta område varierar dock ständigt, eftersom begreppet ”bygd” i sig är synnerligen relativt och subjektivt, som definieras och omdefinieras utifrån varje enskilt sammanhang, vid varje enskild tidpunkt och av varje enskild person. Vi har när det gäller begreppet ”landsbygd” valt att använda Glesbygdsverkets definition: ”Ett landsbygdsområde [...] är ett område med liknande förhållanden som glesbygd men med kortare avstånd till större orter och service.” (Glesbygdsverket, 2003) De definierar vidare ”glesbygd” som: ”... ett stort sammanhängande område med gles bebyggelse och långa avstånd till större orter, sysselsättning och service.” (Glesbygdsverket, 2003) Eftersom det åligger länsstyrelserna att själva tolka dessa definitioner kan bedömningarna av olika områden variera, men vi har i föreliggande arbete valt att konsekvent använda oss av begreppet ”landsbygd”.

1.3 Metod

Vi har valt att göra en kvalitativ fältstudie och som instrument har vi använt oss av intervjun. Vid intervjutillfällena har vi försökt att vara så lite ”styrande” som möjligt, vilket kännetecknar vad Halvorsen benämner ”samtalet” eller ”informantintervjun” (Halvorsen, 1992: 85). Dessa intervjumetoder är, enligt Halvorsen, informella och inte standardiserade ”genom att forskaren på förhand utarbetat frågorna – de föds i stället ur själva samtalet. Utgångspunkten för intervjuerna kan vara en lista över temaområden som ska tas upp.” (Halvorsen, 1992: 86) Den intervjufrågemall vi utarbetat under konsultation av såväl Elvira Olsson som Carl-Johan Nordblom kan med fördel ses som just en sådan lista och innehåller två väsentliga

delar: en del som berör bygden och dess utveckling och en del som berör eldsjälarnas arbete och egenskaper.

Eftersom vi valt att inte basera detta arbete på några förformulerade teorier, utan att istället fokusera helt på intervjupersonernas egna tankar, idéer och åsikter, men naturligtvis inom våra specifika intresserammar, och i arbetet presentera och reflektera över dessa, är den deskriptiva metoden den enda adekvata.

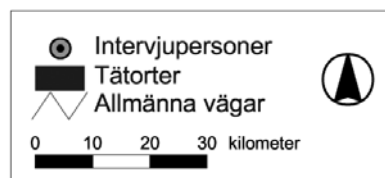
Intervjupersonerna hade redan innan intervjun ägde rum erhållit en översiktlig bild av vad vi tänkt fråga om, då vi genom e-post och per telefon informerat om vad samtalet skulle komma att handla om. De begränsningar denna information medför bidrar, tillsammans med intervjupersonernas engagemang, till ett samtal där de får en känsla av att själva styra samtalet, och tilläggas kan att nästan samtliga intervjuade efter avslutad intervju frågat om man över huvud taget sagt något relevant, och menat att ”jag har ju bara pratat på”, medan de i själva verket besvarat samtliga våra frågeställningar.

Samtliga intervjuade har godkänt både bandinspelning av intervjun och att deras namn används i rapporten. Det bör dock påpekas att Georg Erlandsson uttryckligen poängterat att det inte är i egenskap av politiker, utan som privatperson, han uttalar sig. Bandinspelningens tid per intervjuad person varierar mellan 50 och 70 minuter. Samtliga intervjuer är transkriberade av författarna, och intervjutranskriptionerna i sin helhet finns tillgängliga hos dessa.

2 INTERVJUPERSONER

I detta kapitel följer en kortfattad presentation av intervjupersonerna och deras respektive bygder. Kartan här nedan visar de olika bygdernas lokalisering i Kalmar län:

Intervjuer genomförda i fas 1 av projektet Landsbygdens Eldsjälar

(Karta: Olsson, 2004)

Berndt Elmberg har rötter i Mundekulla, Emmaboda kommun, en typisk småländsk utflyttarbygd som idag vänt den trenden. Han är idag bosatt i Lomma kommun i Skåne, men har en avstyckad del av föräldragården som fritidsbostad. Han har tidigare arbetat inom byggbranschen och drivit eget företag, och är idag frilansande byggnadskonsult. Han lägger också ner en stor del av sin tid på landsbygdsutvecklingsarbete, som framförallt syftar till att få folk att bosätta sig på landsbygden (Elmberg, 2003).

Georg Erlandsson bor och är uppvuxen i Knivingaryd, Nybro kommun, en representativt småländsk bygd där jordbruket länge dominerat, men som på så många andra ställen i Sverige för jordbruket idag en tynande tillvaro. I bygden finns också en småskalig industri, som även den befinner sig nära nedläggning. Erlandsson har varit aktiv i landsbygdsutvecklingsfrågor sedan slutet av 1960-talet, och är idag ordförande i Länsbygderådet, som syftar till att hjälpa länets utvecklingsgrupper och till att vara en länk mellan dessa och olika myndigheter. Han är dessutom aktiv i den så kallade "Alsterbrogruppen", en sammanslutning av eldsjälar som arbetar med utvecklingen i "Alsterbroregionen". (Erlandsson, 2003).

Jan och Kerstin Fridström har gården i Slakmöre, som en gång ägts av Jans farfar, som utgångspunkt för sina verksamheter. Förutom skogen har de får och sedan fyra år tillbaka en "Bo på lantgårds"-verksamhet. Slakmöre är en kustnära bygd med en gemensam allmänning vid sjön, varför sjörelaterade frågor är särskilt angelägna. Detta gör bygden mer attraktiv, eftersom fler människor vill bo nära vatten. Jan och Kerstin Fridström arbetar främst med det egna företaget, men är också engagerade i bygdegårdsföreningen, en ideell förening med sitt verksamhetscentrum i bygdens gamla skola, som numera utgör bygdegård (Fridström, 2003).

Laila Hellquist bor i Ruda i Högsby kommun och deltidsarbetar med marknadsintervjuer. Hon har tidigare bott 20 år i skånska Glumslöv och är utbildad till maskinritare. Både hon och hennes man har rötter i Mönsterås, varför man kan betrakta det som något av en återflytt när de flyttade till Ruda. Hon är sekreterare i Ruda samhällsförening och sitter också med i Länsbygderådet. I Ruda bor omkring 700 människor och medelåldern är hög. Samhället lider av typiska landsbygdproblem som indragna kommunikationer, försämrade service, nedlagda industrier och en negativ befolkningsutveckling (Hellquist, 2003).

Sven Joelsson bor i Bråbo, som är den centrala byn i Bråbygden, ett område fullt av slätterängar, stenmurar, kor och åkrar. Han har tidigare arbetat inom skogsindustrin, men är idag anställd av Bråbygdens Intresseförening, som verkar för att, som namnet antyder, tillvarata bygdens intressen och arbeta för dess utveckling. Intresseföreningens arbete, tillsammans med den kulturhistoriska miljön och den biologiska mångfalden i bygden, har givit samhället en nytändning inom flera områden (Joelsson, 2003).

Marianne Odin och Tania Schill flyttade för tre respektive fyra år sedan från Stockholm till Virserum, utan att sedan tidigare ha någon direkt anknytning till orten. De har sedan flytten engagerat sig för att utveckla samhället, som till skillnad från många liknande samhällen faktiskt har ett gott serviceutbud. Odin har tidigare arbetat som frisör och administratör, medan Schill är egenföretagare inom fotvård. Tillsammans driver de nu ett kafé, Kafé Ängeln, i Virserum. Odin och Schill är aktiva i flera föreningar i Virserum, men kanske främst i amatörteatern de startat upp (Odin & Schill, 2003).

Mats Olsson är ordförande i Smålandskustens skärgårdsförening och bor, efter ett antal år på fastlandet, åter på Marsö i Tjust skärgård. Han är civilingenjör inom väg- och vattenbyggnad och arbetar sedan elva år på SKB i Oskarshamn. Marsö, som också är ett naturreservat, ligger i ett skärgårdsområde som består av ett hundratal öar. Två familjer på ön har fisket som huvudsaklig inkomstkälla och även övriga invånare bedriver någon form av fiskeverksamhet. Ön saknar allmänna kommunikationer, varför en eller flera egna båtar är en nödvändighet (Olsson, 2003b).

Lars Wellin arbetar som projektledare i Skäftekärr ekonomisk förening. Han har en ekonomiutbildning i grunden, har tidigare arbetat inom turistbranschen och varit egen företagare, men har samtidigt ett starkt intresse för arkeologi. Skäftekärr ligger på norra Öland, och är mest känt för sin järnåldersbosättning, som numera delvis är rekonstruerad och inhyser en mängd olika historiska aktiviteter, såsom studiebesök och dylikt. Föreningen har också köpt in den gamla jägmästarbostaden och restaurerat en av Kalmar läns äldsta parker. Skäftekärr fungerar som mötesplats i bygden, och inte bara som turistmål (Wellin, 2003).

3 INTERVJURESLTAT

I följande huvudkapitels första del kommer vi att visa vad intervjupersonerna svarat på frågorna rörande ”utveckling” och vilka stöd de erhållit i sitt arbete, samt hur återväxten bland eldsjälarna ser ut. I den andra delen behandlas eldsjälarna och deras arbete, närmare bestämt vad som karaktäriserar och driver dem, hur de arbetar, liksom deras syn på erforderliga egenskaper för en eldsjäl.

3.1 Bygden och dess utveckling

Vi eftersträvar i kommande kapitel att belysa begreppet ”utveckling” i fråga om innebörd, och då är det i vårt intresse att visa vad intervjupersonerna själva lägger in för betydelser, och hur de försöker nå denna. Två andra viktiga punkter som kommer presenteras här nedan är de så nödvändiga stöden och framtidsfrågan, det vill säga hur de ser på framtiden i fråga om nya eldsjälar.

3.1.1 Vad innebär ”utveckling” – vilken utveckling strävar man efter i bygden?

Utveckling innebär, som vi klargjort redan i inledningen, olika saker för olika människor. Vi ska i följande kapitel försöka ge en överskådlig bild av vad utveckling kan innebära för de intervjuade, liksom vilka former av utveckling de arbetar för i sina respektive bygder.

Elmberg menar att utveckling innebär förändring, vilket kan skrämman många, kanske främst äldre, och säger att:

... vi hänger inte med riktigt här, tror jag, vår generation, vi som sitter som proppen Orvar här i samhällsmaskineriet... vi har liksom inte riktigt hängt med här, för att kunna sätta oss in i vad som egentligen håller på att hända just i samhället nu... (Elmberg, 2003)

Jan och Kerstin Fridström menar också att det inte finns någon egentlig tradition av samarbete i bygden, att människor håller sig till sitt, och att detta tydligt märks vid kontakter med myndigheter, varför exempelvis kommunen uppfattar Slakmöre som en ”tyst” och inaktiv bygd. De tror att detta i viss mån beror på att framförallt äldre generationer inte insett att samhället och dess funktioner förändrats, och att de därför drar felaktiga slutsatser om myndigheters syften (Fridström, 2003).

Odin och Schill anser, vilket även övriga intervjupersoner uttryckt, att samarbete och kommunikation, inom bygden såväl som utåt, är viktigt för en positiv utveckling, liksom att man måste arbeta mot ett gemensamt mål (Odin & Schill, 2003).

Elmberg menar också att man inte kan förändra andra, men att man förhoppningsvis kan inspirera dem att förändra sig själva:

... den enda människa i världen jag kan förändra, det är ju bara mej... jag kan ju inte förändra nåt annat, men jag kan ju kanske inspirera eller påverka så att dom vill förändra nånting, och vill förändras... (Elmberg, 2003)

Elmberg anser vidare att man på landsbygden, kanske av tradition, generellt sett inte är så förändringsbenägna, vilket i sig gör att utvecklingen bromsas. Attityden gör ofta gällande att det hela tiden ska vara "någon annan" som ska göra något, exempelvis kommunen. Här följer ett längre men belysande exempel på vad utveckling kan vara, enligt Elmberg:

... vi säger att man vill utveckla ekoturism eller turism över huvud taget... då blir det ju en förändring i landskapet, som påverkar människorna [...] men om du frågar vad jag menar med utveckling, så... så menar jag väl det, för det första att man måste få människor som flyttar till landsbygden mens tid är... och sen tror inte jag man behöver fundera sådär himla mycket... för sen kommer det att hända saker... sen ser dom här människorna som kommer hit till att det händer nånting som gör att bygden kan överleva... men dom människorna som bor på landsbygden idag, det är ett fåtal av dom som gör, egentligen, nån insats för att bygden ska utvecklas och leva vidare [...] på vissa ställen finns det ju såna här väldigt aktiva byalag och sånt där, som gör mycket, men ofta så jobbar dom med att bevara bygden, så att säga, bevara det gamla, jobbar i hembygdsföreningar och ser till att det bevaras, men det är ju inte kanske det som är utveckling för att den långsiktigt ska överleva [...] det finns ju en del [hus] som är till salu... men dom här människorna, dom unga människorna idag, dels så har dom inte så mycket pengar så dom kan köpa... dessutom vill man inte binda sig så snabbt, man vill flytta hit och testa om man liksom trivs på platsen här, så man vill hyra först i så fall, och sen kanske köpa... och så har jag försökt att få kommunala bostadsbolaget att köpa några såna där utav dom här husen som är till salu, och sen hyra ut dom, precis som man hyr ut lägenhet... (Elmberg, 2003)

Mats Olsson menar att problematiken på landsbygden i allmänhet, och i skärgården i synnerhet, till stor del beror på samhällets krav på en ständigt ökande (materiell) levnadsstandard:

Och problemet består i att kravet på standard i samhället sätts upp i hela tiden – man måste tjäna mera pengar för att skaffa sig olika prylar och bilar och tv-apparater och vad det nu kan vara. Man blir allt mer prylfixerad, vilket gör att, för att kunna köpa det här, måste du hela tiden kunna skaffa dig högre inkomster, och du måste se till att bo på en plats där du har ett arbete som ger dig en inkomst så du kan följa med i den här strömmen mot högre levnadsstandard på något sätt. (Olsson, 2003b)

Denna högre (materiella) levnadsstandard kan många gånger vara svår att nå upp till på landsbygden, eftersom de traditionella jordbruksfastigheterna sällan ger så pass god avkastning. Istället erbjuder de andra värden:

Men ändå är det ett väldigt stort värde i dom här fastigheterna egentligen – upplevelse- och rekreationsmässigt och människor... komma hit. Och då gäller det fundera över hur sjutton vi ska sköta om de här områdena när det är så svårt att försörja sig på dom. (Olsson, 2003b)

I fråga om landsbygdsutveckling anser Wellin att det är tre delar som är viktiga, bland annat att skapa mötesplatser där småföretagare kan träffas för att samtala och diskutera. Han har sett hur småföretag, främst då trärelaterade företag, kan samarbeta, exempelvis vid större beställningar och därigenom bli starkare genom detta (Wellin, 2003). Även Odin och Schill ser behovet av mötesplatser, och enligt Odin utgör Kafé Ängeln just en sådan: "... alltså, det här som affärsverksamhet är ju... det är kaféet, Ängeln, som är tänkt som en mötesplats, och som är det också." (Odin & Schill, 2003)

Mats Olsson menar också att ett viktigt steg i utvecklingsprocessen är att bygden organiserar sig:

Men sen är det viktigare att där måste människorna som bor i skärgården först organisera sig bättre, så att det bildas byalag, att man har en intresseorganisation som man agerar inom. Och inom denna intresseorganisation så försöker man komma överens om vad det är... vad vill vi som bor på den här ön egentligen, vad är det vi vill förändra för att vi ska kunna försörja oss på ett bättre sätt, för att bli flera, för att våra barn ska kunna stanna kvar? Så det måste komma inifrån, bland dom som bor på platsen. (Olsson, 2003b)

Utbildning anses också, av flera intervjupersoner, som en viktig del i landsbygdens utveckling, och om detta säger Wellin:

Utbildningar är självfallet landsbygdsutveckling, dels att vi har fått Ölands [Folk-] högskola att starta en distansutbildning härifrån. Underlaget häruppe var lite klent, och nu finns en sådan permanent i Borgholm [...] Jag var själv inblandad i något som kallades nätverket för distansarbete. [...] Det resulterade i bland annat att företagshuset i Lötörp kom igång tillsammans med näringslivskontoret. Där företag tillfälligt kan hyra in platser, så att man slipper vara ensam, och idag finns där en tjej, Ella Vikesjö, som har ett sekreterar- och bokningsserviceföretag, och hjälper till som en spindel i nätet. (Wellin, 2003)

En annan central del av utvecklingsarbetet är att som han själv säger:

Och sen givetvis medvetandegöra, även om det inte är politiskt korrekt i alla sammanhang, att människors förståelse för sin bakgrund och historia kan göra antingen att man får storhetsvansinne, men förhoppningsvis inte, utan att man får en stolthet för sin bygd. Detta kan man få också på

andra sätt, att man lyckas få igång bygdens fotbollslag, som jag tror är en underskattad form av landsbygdsutveckling. (Wellin, 2003)

En konkret sak man strävar efter i Knivingaryd är bredbandsutbyggnaden, att de ska få del i den. Bredband skulle, enligt Erlandsson, underlätta för folket där i fråga om att kunna följa med teknikmässigt. Det är också en fråga om ”geografisk rättvisa”, där alla ska ha samma förutsättningar var man än väljer att bo. Det skulle även vara bra för landsbygden, och därmed också Knivingaryds, kunskapsnivå, då snabb uppkoppling ger nya studiemöjligheter, och dessutom skulle distansarbete underlättas (Erlandsson, 2003). Även Laila Hellquist ser behovet av bredband:

... det behövs att folk bor på landsbygd och små orter och städer och sådär. Men det fodras ju hela tiden att det finns kommunikationer och att det finns möjlighet till bredband här ute... vi ska väl få via radiolänk och så där, pratas det om. [...] För det är ju viktigt att man hänger med i utvecklingen även om man bor på landet. (Hellquist, 2003)

När man talar om utveckling menar Erlandsson att man mycket väl kan, och kanske till och med bör, utveckla sin bygd efter dess förutsättningar och egenarter, men att man mycket väl kan låna idéer från andra och sedan utveckla dem till något annat. Detta är något som även övriga intervjuade håller med om. Att låna andras idéer och nischa dem efter den egna bygden är också utveckling (Erlandsson, 2003).

Först och främst är det viktigt att landsbygden har en stabil befolkningsnivå, och att den anses som viktig, inte minst som rekreationsplats (Wellin, 2003). Det huvudsakliga målet för samtliga bygder är följaktligen främst att göra dem attraktiva att bo i, och därigenom, i det stora hela, bryta den negativa befolkningsutvecklingen på landsbygden. För att uppnå detta mål är alla intervjupersoner överens om att det krävs många olika ”dellösningar”. Citatet här nedan belyser ett viktigt perspektiv av dessa frågor:

... att kunna uppnå en stabil [befolknings-] nivå, där landsbygden på något sätt i alla fall är viktig. Om inte annat viktig för rekreation för dem som bor i städerna – och då måste det finnas ställen med grundbemanning. Och upptäcker man senare hur trevligt det är att vara den grundbemanningen så finns människor som kommer att bo här. (Wellin, 2003)

Odin & Schill ser också ungdomar som en viktig del i befolkningsutvecklingen och Odin påpekar särskilt vikten av att förmå dem att stanna kvar i och flytta till bygden:

Så vad som saknas också är det här med ungdomar. [...] Det är också en stor... det ligger ju i det här andra paketet, så att säga, att få ungdomar att stanna kvar, att göra det intressant för ungdomarna att vara kvar i Virserum, eller flytta tillbaks. (Odin & Schill, 2003)

Elmberg ser inflyttningen också som en garant för att husen på landsbygden ska få stå kvar, bevaras och underhållas. Och för att klara av detta spelar många faktorer in. I Bråbygden jobbas det även för entreprenörskap, som är en viktig bit, och att uppmuntra och sträva efter att folk ska starta varierande typer av verksamheter. Även andra än de som har lantbruk ska kunna bo på landsbygden, tycker Joelsson, eller som han själv uttrycker det:

Sen en annan sak som föreningen jobbar för, det är ju det här med entreprenörskap på landsbygden, till exempel... en väl så viktig bit, att hitta möjligheter för människor som vill jobba med nåt annat än lantbruk att bo kvar [...] Vi har lite få yrkeskategorier, vi har inga hantverkare direkt i bygden, och sånt skulle man vilja ha igång lite mer... Så det tycker jag att man ska jobba för lite mer... (Joelsson, 2003)

Sven Joelsson framhåller också att det saknas lokal produktion i Bråbygden, om man borträknar enstaka hemgjorda produkter vilka då endast säljs sporadiskt i anknytning till vissa särskilda händelser, och skulle vara hemskt glad om någon gjorde en satsning i större skala på något sådant (Joelsson, 2003).

Elmberg påtalar vidare att unga oftare har lättare med tekniska hjälpmedel än äldre och att just tekniken kommer spela stor roll i framtiden, framförallt ur försörjningssynpunkt. Att kunna försörja sig på landsbygden genom till exempel distansarbete kommer med tiden göra landsbygden mer attraktiv och praktiskt att leva på:

... den nya tekniken utvecklas ju väldigt snabbt nu... det kommer ju ske en revolution här i stort sett, tror jag, när er generation, så att säga, verkligen börjar att bli aktiva på arbetsmarknaden och börjar tänka... för att vi i vår generation, vi har ju jobbat som sjutton för att hänga med någorlunda och att försöka använda den tekniken som finns [...] medan jag menar att ni kommer att anpassa tekniken efter era behov istället... det blir ett helt nytt synsätt, så att vill du bosätta dig nånstans ute på en öde ö, liksom, så funderar du: ja, hur ska jag kunna livnära mig där då... och så med den tekniken som finns nu, så kommer man att kunna göra ganska många jobb på distans... (Elmberg, 2003)

Jan och Kerstin Fridström anser att det finns flera ”faser” av landsbygdsutveckling, den första är när någon pratar om att påbörja något i bygden, och då möts man ofta av skepsis av bygden, sedan påbörjas projektet, som då kan bemötas av avund, till exempel ”... att nu ska han börja tjäna pengar på vår gemensamma bygd.” (Fridström, 2003) Men enligt Jan Fridström undrar de ofta varför inte de kom på det istället. I Slakmöre befinner de sig i fasen där man börjar förstå att man kan samarbeta och därigenom vinna på det. De strävar också efter att förlänga turistsäsongen, bland annat genom ett projekt för att utveckla fisket i bygden. Och

vid sidan av arbetet för bygden har Jan och Kerstin Fridström ett eget företag, som givetvis har en egen målsättning:

Tar vi det här med turismen och vår målsättning, så är det att skapa ytterligare ett ben att stå på, helt enkelt. Och det ökar med 15-20 % om året, så det är meningen att den skall vara en av gårdens ben att stå på. [...] Om vi då tittar på – för vår del är det klart ekonomiskt mål – bygden i stort är det så att målsättningen naturligtvis är att kunna se till att vi arbetar tillsammans för att kunna göra vår röst hörd, helt enkelt, att vi inte tappar service. Vi har bussar och brevbärare, lantbrevbärare, mängder utav sådana här grejer, så om bygden avfolkas så försvinner den här servicen, så blir det ännu svårare. [...] Det är mängder av sådana här saker som kräver att det finns en viss mängd människor. Och målsättningen är att vi ska jobba för att – innan vi började med alla de här projekten så hade vi informationsträffar här i byn – det är svårt att säga om barnen som växer upp här nu kommer att bo här i bygden i framtiden, men om de vill ska det finnas förutsättningar för det – det ska finnas något att komma hem till. (Fridström, 2003)

En livskraftig turism är något som även Odin och Schill ser som viktigt, och i deras fall handlar det om att få människor att stanna kvar ett tag i Virserum och inte bara åka igenom på väg till Astrid Lindgrens Värld och Glasriket. Eller som Odin uttrycker det: ”... en sak är att få turister hit, men så vill vi ju att dom ska stanna några dagar [...] Då skulle det finnas sådana aktiviteter som gör att de kan stanna [...] och inte bara passera.” (Odin & Schill, 2003)

Mats Olsson påpekar också vikten av att inte stänga sin bygd för ”utomstående”, utan att dela med sig av dess unika miljö och kultur:

Och jag tycker det är viktigt att bjuda på sig själv, för det är då man skapar grund för utveckling. Man måste få bjuda lite på skärgården och vår kultur. Vi kan inte bara ha det för oss själva, för då har vi egentligen sågat av den gren vi sitter på. Då är det ingen som vill ha oss, då har vi bara pin- kat in området. (Olsson, 2003b)

Även om arbetet för bygdernas utveckling många gånger kan kännas tungt ser intervju- personerna ändå positivt på sitt eget arbete och på framtiden, något som Berndt Elmberg tydligt uttrycker:

Men alltså, utveckling, det är ju himla spännande naturligtvis... jag är ju väldigt positiv till lands- bygdens möjligheter, det har aldrig varit så stora möjligheter som just nu att verkligen ta tag i det... det är bara det att alla som är intresserade måste fatta att det är nu vi har chansen... (Elmberg, 2003)

3.1.2 Hur arbetar man för denna utveckling?

Jan och Kerstin Fridström har ett delat fokus gällande hur man arbetar för ”utveckling”, å ena sidan har de, som tidigare nämnts, påbörjat ett fiskeprojekt, vilket syftar till att förlänga turistsäsongen. Projektet heter ”Det naturliga fisket” och drivs av en ekonomisk förening bestående av 30-35 företag belägna i sydöstra Sverige, alla med någon anknytning till gårdsverksamhet. Å andra sidan jobbar de med sitt eget företag, men är också engagerade i den ideella bygdegårdsföreningen, vari Jan Fridström sitter med i styrelsen. Bygdegårdsrörelsen används som en kanal för bygdens folk att haka på, och att komma med idéer till, som sedan under en tid kan förankras. För just att förankra idéer är tidskrävande, men dock mycket viktigt, anser de. Vidare är det, enligt Jan Fridström, av yttersta vikt att låta tiden jobba för dem och invänta andra, att inte springa ifrån de andra, vilket kan leda till osämja:

... man kan inte komma och tycka någonting och inte ha någon bakom sig, utan det krävs att man förankrat det i bygden, så att säga. Så vi har rätt mycket på gång faktiskt – det händer en hel del saker. Men man får inte springa för fort – det är en av de saker vi lärt oss. Då tycker de att: tog du över det med. Då har man inte hunnit med riktigt. Det ska pratas och ältas och det ska... men det går sakta framåt. Och det får ta tid, och det gör inget att det tar tid, huvudsaken är att man kommit underfund med att man kan göra någonting... (Fridström, 2003)

I utvecklingsarbetet ingår även en informationskrift som delas ut till hushåll mellan Kåremo och Ålem, och som är tänkt att fungera både som information om vad som händer i bygden och som marknadsföringsforum för bygdens hantverkare (Fridström, 2003).

De arbetar företrädesvis med sin egen verksamhet, för att trygga sina inkomster. Och sedan gällande bygden i övrigt arbetar de för att få ”bygdens röst” hörd, och att service och andra viktiga delar inte försvinner – och i förlängningen önskar man dit fler bofasta. Att skapa förutsättningar för kommande generationer att kunna, om de önskar, flytta och bo där. Det är det som är det långsiktiga målet. En annan stor del i ovanstående, är att inte låta landskapet att växa igen. De arbetar också med att försöka nå medel för att förbättra sjön, där igenväxning och igenlamning hotar (Fridström, 2003).

I Skäftekärr sker detta arbete i form av en ekonomisk förening. Detta arbete innebär att sköta om parken och naturen, rekonstruera den historiska miljön, arrangera utställningar och andra aktiviteter, samt att vara verksamma för historisk förmedling till turister och andra människor. Att förvalta och förmedla är enligt Wellin de centrala delarna i verksamheten:

... ska vi vara mottagliga för uppdrag eller bidrag, att förvalta och förmedla, som är vårt stora uppdrag, att förmedla andras resultat. Egen forskning har vi svårt att åstadkomma. Däremot expe-

rimentell arkeologi jobbar vi med där det funkar, däremot är vår uppgift i huvudsak att förmedla kunskap... (Wellin, 2003)

I Ruda har man sedan 25 år tillbaka varit engagerade i en samhällsförening, som numera också fungerar som remissinstans till kommunen. Man arbetar med att ”snygga till” samhället genom att exempelvis sköta grönområden, plantera blommor och resa julgran. Man anordnar också luciamarknad, julfest och julgransraskning. Man har också det senaste året haft en fotbollsgolfsanläggning, för att: ”... ungdomarna och även de vuxna här i byn skulle ha lite kul att göra. Även att turister kunde stanna och ha lite kul, sådär...” (Hellquist, 2003) Samhällsföreningen har också ett ”grannsamverkansprojekt” tillsammans med polisen och försäkringsbolagen, för att genom att vara observanta på sin omgivning kunna minska och på sikt kanske till och med förhindra brottslighet: ”... vi håller koll på vad som händer och sker, ser om det kommer bilar som inte hör hemma här och funderar på vad de gör här och sådär...” (Hellquist, 2003)

Marianne Odins och Tania Schills engagemang förefaller vara störst inom amatörteaterföreningen och i egna visioner och projektidéer, även om man också i Virserum har en samhällsförening. Man driver Kafé Ängeln, som fungerar som en naturlig mötesplats, något som man anser vara viktigt, men Schill menar också att mötesplatser finns överallt i samhället där man träffar folk:

Det är väldigt mycket som sker ute på gatorna, så att säga, i butikerna, på gatan. Det är där man träffar folk. Det är likadant när det ringer folk och bokar tid för fotvård hos mig. Den större delen träffar jag inne på byn, på ICA... (Odin & Schill, 2003)

Vidare engagerar de sig, under något mer organiserade former, i möten om framtidens Virserum – ”Virserum 2013” – där man diskuterar hur man vill att samhället ska utvecklas. De har även sedan länge haft planer på att starta ett rekreationshem, och har även upptäckt behovet av ett billigare boende av typen campingplats eller vandrarhem i Virserum. Odin menar att vandrarhem är en mer realistisk lösning än en campingplats:

Nej, ett billigt boende som tar lite folk, det är det. [...] En sån här [campingplats] är ju... jag tror det är svårt, därför att det ska sluka väldigt mycket husvagnar, och det är väldigt... väldigt kort säsong, och det är ändå ganska mycket som måste till för att göra det. Ett vandrarhem däremot, kan utnyttjas till andra saker, liksom, under naturligtvis hela året. Ja det skulle vara bättre för Virserum – ett vandrarhem. (Odin & Schill, 2003)

I Knivingaryd existerade inte 1986 någon samhällsförening som aktivt arbetade med utveckling av bygden. Därför kom ett par år senare idén att skicka ut brev till de, i förhållande

till tidigare, många nyinflyttade i Knivingaryd, som välkomnade dem till ett möte där alla kunde träffa varandra, och uppslutningen blev stor. Från början var det inte en förening utan ett nätverk av boende, vilka regelbundet träffades och bland annat samspråkade om lokalhistoriska händelser. Denna Knivingaryds byagrupp blev heller aldrig någon förening och existerar inte längre. Så småningom grundade en i trakten sommarboende den så kallade Alsterbrogruppen, i vilken Erlandsson med tiden kom att ingå. Denna grupp har ändrat kurs från trivsel- och kulturbevarande arbete till att verka för att göra bygden attraktiv att jobba, bo, turista och leva i. Arbetet har bland annat skett i form av ett TASS-projekt, ett EU-finansierat kretsloppsprojekt med tre teman: skola, levnadsvanor och energi. Man inväntar nu besked om ett nytt projekt inom ramen för Baltic Balance. I fråga om utvecklingsgrupper påtalar Erlandsson att: "... det är det största problemet en utvecklingsgrupp kan ge sig in i. Vi hade ingen skola, har ingen affär som vi kan rädda eller utveckla, ingen kommunal verksamhet mer än vattenverket." (Erlandsson, 2003) Vidare noterar han att liknande, idag verksamma grupper skulle kunna börja med upplevelseturism. En stor tillgång i utvecklingsgrupper är också att ha en akademiskt skolad person engagerad, som kan uttrycka sig "myndighetsmässigt" (Erlandsson, 2003).

Givetvis arbetar man på flera fronter. När en utvecklingsgrupp arbetar med en fråga behandlas den mycket innan den lämnas vidare till tjänstemän. Och när man senare diskuterar frågan vidare får de vara med på mötena, vilket är ett bra sätt att få sin röst hörd. Detta sätt ger ett ömsesidigt utbyte, då även andra, ofta för frågan viktiga personer, tar del av bygdens specifika kunskaper genom dess representanter. Erlandsson erinrar också om att Orrefors, som ligger endast två mil därifrån, besöks av ungefär 700 000, och där finns möjligheter att få folk att gästa även deras bygd, kanske genom att erbjuda övernattningsmöjligheter – men detta befinner sig, efter vad vi förstår, fortfarande på idéstadiet (Erlandsson, 2003).

De har två EU-finansierade projekt som de arbetar med. Ena projektet syftar till att kontakta markägare i ett försök att få dem att finna eller återfinna bygden, i vilken de äger mark, och slutligen uppmana dessa att, om de vill och har möjligheter, flytta dit, och eventuellt också sin verksamhet. Det andra projektet ämnar skapa en fördjupad översiktsplan över bygden, som ska inrymma i princip vad som helst som kan ge bygden möjligheter att utvecklas. De försöker också skapa ett bygderåd, där tankar och idéer ska kunna utbytas (Erlandsson, 2003).

På Marsö har man bildat ett byalag, som arbetar i projektform med för öborna angelägna saker, och man har exempelvis fått till stånd en ny hamnanläggning på fastlandet. Man ingår också i Smålandskustens skärgårdsförening, en nätverksorganisation som arbetar för öarnas

beboelighet och verkar för skärgårdsbornas gemensamma intressen. Olsson menar också att alternativa näringar kan vara värdefulla när de traditionella – kanske främst fisket – inte räcker till:

... då måste man se om man kan plantera in nya typer av verksamheter, med det här traditionella som grund – biinkomster – och dom biinkomsterna kanske kan vara ett komplement till de här övriga bidragssystemen, dom kan göra att man kan hålla igång det här [den traditionella näringen – fisket]. (Olsson, 2003b)

I Bråbo arbetar man genom en intresseförening och den egentliga utgångspunkten var en vandringsutställning om odlingslandskapet, vilken ledde till ett "Naturum", som invigdes 1997. En konkret sak de arbetat för var den lokala kommunala badplatsen som var nedläggningshotad, och som de då själva tog över skötseln av, och därigenom fick den vara kvar. Sedan har de olika projekt, bland annat med gärdesgårdar och ett hamlingsprojekt. Något som Sven Joelsson tycker är mycket centralt i utvecklingsarbetet är lokala aktiviteter:

Och sen, en viktig sak som vi har jobbat med mycket då, det är ju att människor ska trivs när dom bor ute på landsbygden, så det ska hända saker och ting... och det fick vi väl när vi började med det här och arrangera olika arrangemang här ute [...] och det tror jag också är en väldans viktig bit, att man har jobbat med det här för att få sammanhållningen bättre... och att människor kommer ihop... Så det har vi jobbat för väldigt mycket... (Joelsson, 2003)

Då de slår sina slätterängar, på "Ängens dag"; bjuder de föredragshållare att föreläsa inom flera områden och det brukar locka mellan 100 till 200 människor, och i augusti månad har de något som kallas "Pelargondagen", som också återkommer årligen. Den sistnämnda arrangeras i samarbete med Oskarshamns kulturförvaltning, om detta säger Joelsson:

... det har väl blivit Bråbos stolthet kan jag säga [...] Och då är vi uppe vid ett besöksantal i Bråbo som ligger på mellan tusen och två tusen människor... och då tycker jag kanske att man kan jämföra sig lite med Hultsfredsfestivalen, om man tänker på befolkningmängden [...] då gäller det blommor det här istället. (Joelsson, 2003)

Sven Joelsson betonar också vikten av ett fortsatt livskraftigt lantbruk:

Sen är det ju odlingslandskapet, givetvis, skötseln av markerna och... Det viktigaste egentligen som man ska jobba för, det är ju att göra så vi kan behålla våra lantbrukare... på ett eller annat sätt jobba för att stötta dom... för försvinner lantbrukarna försvinner ju landskapet... (Joelsson, 2003)

Sedan försöker han, som ett personligt projekt, återskapa slätterängar som vuxit igen, men också föreningen finns med i detta och tillsammans strävar man efter att varje by i Bråbygden ska ha en egen slätteräng. Vidare håller de på att restaurera en vattensåg och även ett hus, i

vilket intresseföreningen har inrymt sin verksamhet. I huset finns en samlingslokal och övernattningsmöjligheter, samt föreningens landsbygdskontor, och Joelsson påpekar att:

... det där med vårt landsbygdskontor vi har, där Simonette jobbar, och jag har jobbat en hel del på sidan om innan, och nu får möjligheten att jobba här... det är ju rätt så unikt, enbart det... Det är inte så många byar som har ett eget kontor, där man kan hjälpa till och serva människor med olika uppgifter och jobba för föreningen och bygdens utveckling... (Joelsson, 2003)

En viktig del av arbetet består självklart i marknadsföring:

Ja, den [boken om Bråbygden, "Bygden där vinden vände"] har gett ett jättelyft för Bråbygden... och över huvud taget Peter Gerdehag och Mårten Aronssons PR-verksamhet för Bråbygden ute i Sverige... Dom är ju egentligen vårans största marknadsförare utåt sett... Vi behöver inte lägga så mycket pengar på marknadsföring själva, det sköter dom om... (Joelsson, 2003)

I Bråbo finns en mindre servering, och tack vare de guidade turerna går denna bra. I bygden finns också egenföretagare som använder Bråbygden som varumärke: "... vi har en kille [...] han har börjat att tillverka grillkol, som säljs under 'Bråbygdens Grillkol' eller nånting, så han har Bråbygden med som varumärke... som går jättebra, han säljer jättemycket grillkol..." (Joelsson, 2003)

Något de arbetat för i många år att kunna ta hand om skolklasser i en så kallad natur- och kulturskola, där används bygdens kulturhistoria och natur som grund för lärande. Från början togs det emot klasser men då endast i form av dagsbesök, nu däremot har arbetet kommit så långt att man kunnat heltidsanställa en person som bara jobbar med detta. Det kommer också företag dit som blir guidade. De ser flera utvecklingsmöjligheter, men det största jobbet är där att marknadsföra sig:

Ja, det har ju vart vårt största jobb, tills nu, kan man säga... nu jobbar vi ju istället för att... Visst, vi jobbar ju med att [...] leta pengar, men vi vet ju det att nån gång har vi ju letat färdigt, då måste vi ju stå på egna ben, så vårans viktigaste uppgift nu är ju att marknadsföra oss utåt, så vi får hit människor som ger ifrån sig pengar... Och det vet jag, det är ju många områden som har fått känna på hur det kan bli när bidragen släpper... (Joelsson, 2003)

De gör dessutom en tidning till föreningens medlemmar, vilka uppgår till mellan tre och fyra hundra medlemmar, och Joelsson poängterar att information är viktigt på flera sätt:

Och det är ju också en väldans viktig bit, för det har vi vart dåliga på ifrån början, att informera allmänheten och folket om, vad det egentligen är som händer... där fick man mycket den frågan: vad är det egentligen som händer ... många sorters information kan man ju ge, och ingen tar till sig den, men just vad som händer i bygden här... det är väldans viktigt att få ut, så människor förstår vad det är som är på gång... (Joelsson, 2003)

Berndt Elmberg arbetar främst med projektet ”BeBo Landsbygd”, vilket syftar till att kartlägga obebodda och bortglömda hus på landsbygden, och kontakta deras ägare för att försöka förmå dem att inse husens kulturella värde och sälja eller hyra ut dem, för att på så sätt få fler permanentboende (Elmberg, 2003).

Då Elmberg själv skulle renovera ett hus i bygden, såg han att många andra hus stod permanent obebodda, och frågande sig vad detta kunde få för konsekvenser och: ”... kom väl fram till att det här är ju det största, egentligen... det största hindret för en utveckling av landsbygden, att det inte bor människor permanent i husen...” (Elmberg, 2003) Han kontaktade Emmaboda kommun och presenterade sina funderingar:

... det tycker jag vi ska ta reda på... att vi ska göra en inventering av bygden, och ta reda på hur många hus det för det första är, och sen ska vi kontakta dom här ägarna och göra dom påminda om hur viktiga dom här husen är för deras hembyars överlevnad... för att på så vis kanske väcka deras känslor för bygden, att kanske ta tag i sina tomma hus... (Elmberg, 2003)

Och efter att TV3 gjort en inspelning i närheten angående äldre hus och deras förfall och upprustande, i vilken den ansvariga för projektet ”BeBo Landsbygd” på Emmaboda kommun intervjuades, blev det ett stort gensvar från människor runt om i landet, som ringde och sökte efter bostäder i bygden. Sedan dess har projektet vuxit till andra bygder runt om. Elmberg var vidare med och organiserade en landsbygdskonferens i detta ämne:

Och då tog jag med LRF också, i den här, för det är ju så att LRF är ju dom som egentligen sitter på basresurserna över landsbygden... det är ju dom som är dom viktigaste personerna egentligen, för det spelar ingen roll hur många tjänstemän som säger att man ska ju ordna det och det, men är inte markägarna med på det så blir det ingenting... så det är dom som man måste visa den största respekt för, och få dom att förstå att det här med turistnäringen och utveckling av landsbygden är beroende av att vi får dels inflyttning och dels får en turistverksamhet... som jag ser det... (Elmberg, 2003)

Elmberg diskuterar i följande citat kring landsbygdsinflyttningsproblematiken:

... då har jag ju, så att säga, engagerat mig lite grann i det här med att... jag menar att eftersom vi nu har människor som vill flytta till landsbygden, men vi har inga bostäder att erbjuda dom... då måste vi alltså fundera över hur... då måste vi kunna bygga bostäder på nåt sätt [...] om dom bygger ett nytt hus så kostar det nästan lika mycket att göra det på landsbygden som i stan [...] och nu är det ju så att det finns fler som vill flytta till ren landsbygd idag än som vill flytta till tätorterna... (Elmberg, 2003)

3.1.3 Vad får man för stöd utifrån?

Till en början hade Bråbygden svårt att få ekonomiskt stöd av sin kommun eller som Sven Joelsson uttrycker det: ”... innan Oskarshamns kommun räknade med Bråbygdens Intresseförening och Bråbygden som en möjlighet för kommunen, så hade vi ju väldans svårt att få några pengar av kommunen...” (Joelsson, 2003) Detta har nu vänt och idag upplever han att de får ett bra stöd från sin hemkommun. Denna vändpunkt ägde enligt Joelsson rum i och med att människor utifrån började fråga om Bråbygden:

... det här har ju vart relativt intressant med Bråbygden för Oskarshamns kommun, för det är ju också en PR-grej för kommunen... Oskarshamn som ni vet är ju en kärnkraftskommun... man har inte satsat innan så mycket på landsbygden, utan det har vart mer industrin och kärnkraften och det här... men sen kom Bråbo upp här, och folk började fråga efter Bråbo och man fick mer och mer förfrågningar om Bråbygden och det här... på turistbyrån till exempel... så nu har man ju sett Bråbygden som en tillväxtmöjlighet för kommunen... (Joelsson, 2003)

Även Wellin har samma erfarenhet som Joelsson: ”Rent generellt kan man säga att både kommun, länsstyrelse och regionförbund har hjälpt oss väldigt mycket. Och vi har också haft ett väldigt bra samarbete med dem.” (Wellin, 2003) Liksom båda ovanstående har även Berndt Elmberg positiva erfarenheter av stöd från kommunen, i hans fall Emmaboda, men påpekar att detta inte gäller överallt (Elmberg, 2003). Just denna problematik lyfter också Georg Erlandsson fram – att det är få kommuner i länet som har en bygdepeng, ett regelbundet bidrag till de olika bygderna, medan föreningar får ett föreningsstöd, vilket då enligt Erlandsson leder till mycket obetalt ideellt arbete (Erlandsson, 2003).

Hellquist påpekar också att hennes erfarenheter av kommunens engagemang och vilja att hjälpa till är goda. Hon menar att kommunalråden är lyhörda och att närheten till politikerna bidrar till goda relationer:

... och våra kommunalråd tycker jag är mycket lyhörda och bra... Och i och med att kommunen är liten har man en närheten till politikerna... det är inga okända människor utan det är dom man träffar på butiken eller så här på gatan. (Hellquist, 2003)

Även Elmberg har positiva erfarenheter av kommunens stöd, något som han menar är viktigt för hans fortsatta engagemang:

Det här med Mundekulla, det har jag faktiskt bara positiva erfarenheter av... Jag minns första gången när jag kom ner till kommunhuset, så träffade jag kommunstyrelsens ordförande, Karl-Erik Nilsson, så bara presenterade jag mig och sa att jag hade köpt ett gammalt ödehus här i Mundekulla, och nu tänkte jag restaurera upp, så sa han: ja det var ju spännande, det var ju väldigt posi-

tivt, sa han, vad kan vi hjälpa dig med... [skratt] ... jag blev alldeles paff, för det var man inte van vid att nån hade den attityden... ja, jag ska återkomma om det, sa jag... Men i alla fall, det gjorde ju att jag fick från början väldigt positiv syn på kommunens inställning... och tänk vad mycket sånt betyder för mitt fortsatta engagemang... (Elmberg, 2003)

Odin menar dock att man många gånger skulle önska en större flexibilitet hos exempelvis kommunen, att man lätt tappar lusten att arbeta om bemötandet är alltför stelbent:

... att det skulle finnas en liten flexibilitet här. Och kunna säga att: ja, nu gör vi ett försök, och: kom och titta. Från början är vissa, när det gäller att fixa till dom här sakerna, väldigt, väldigt stelbenta, alltså. Så där känner man att där gick luften ur en. (Odin & Schill, 2003)

Även Mats Olsson uttrycker en önskan om mindre restriktiv myndighetsutövning, att myndigheterna blir mer öppna för att man ibland måste rucka lite grann på reglerna. Han påpekar också att myndigheterna under 1900-talet har ansett skärgårdsområdena värda att bevara ur natur-, miljö- och kultursynpunkt, men att man ofta glömt bort befolkningen, den befolkning som format dessa värdefulla områden, eller rent av ansett dem vara en belastning:

... våra myndigheter [...] har ju väldigt starka ambitioner, att man ska skydda och bevara skärgården. Skärgården har ju väldig hög status där, även kusten [...] Och alla dom här värdena som finns, som [...] betraktas som riksintressanta [...] dom är ju just riksintressanta och värdefulla för att det bor, och har bott, människor där, det är ju ett kulturlandskap, det är ju människorna som under århundraden har format det här landskapet, som man anser så skyddsvärt... Men vår uppfattning är att under 1900-talet [...] så uppfattades skärgårdsborna som en belastning... jag tror inte myndigheterna förstod att skärgårdsborna var en förutsättning för att det här landskapet skulle kunna bevaras och finnas kvar, utan då började man göra naturreservat och lägga på kraftiga skydd... (Olsson, 2003b)

Han menar vidare att man snarare borde se skärgårdsbefolkningen som en resurs när det gäller att bevara dessa områden, och att denna resurs också då måste få en rimlig ersättning för detta arbete:

Så vi menar idag, istället, att man inte kan ha det här... strikta bevarande skyddssynsättet... utan att se skärgårdsborna som resursen i så fall, att sköta om allt det här, och då får man faktiskt – eftersom man inte kan leva på den avkastning som ges där – då får man faktiskt ge dom nya typer av betalning, lön, för att sköta det. Annars blir det inte skött och då blir ju inte det här landskapet kvar som man har ansett så värdefullt att skydda på olika sätt. (Olsson, 2003b)

En annan grund som eldsjälarna ofta står på är EU-medel, och då har dessa pengar varit viktiga inte minst i ett uppbyggnadsskede. Bråbo, som inte befinner sig inom ett så kallat

stödområde, kom ändå i kontakt med projekt inom EU, vilka genererat betydelsefulla inkomster. Sven Joelsson förklarar följande angående EU-medlen:

... och bland annat har vi ju finansierat lite jobb med det, men också som medfinansiering i andra EU-projekt, där vi har kommit in... man måste ju alltid ha med sig egna pengar för att få EU-medel... och där vi ju satsat då utav dom tillväxtmedlen på det här, pengar till Natur- och Kulturskolan... (Joelsson, 2003)

Något som i detta sammanhang tagits upp av flera intervjupersoner är det faktum att man redan bör ha fått kommunalt stöd för att kunna bli beviljad EU-stöd, något som inte sällan visat sig vara ett problem, med tanke på kommunernas ibland ganska bristfälliga ekonomi:

... det kommer så att man kan läsa in att nu finns det sådana och sådana stöd att söka, och då söker man så och så, det ska skrivas och beviljas... I allmänhet så ska man ju ha stöd från kommunen, som delstöd i det hela. Och det är inte alltid så lätt när man finns i en såhär fattig kommun... (Hellquist, 2003)

Mats Olsson påpekar också vikten av att vara organiserade i bygderna, eftersom man som privatperson inte kan söka EU-stöd. Han menar dock att de EU-stöd man haft, eller haft möjlighet att söka, de senaste åren varit till oerhört stor nytta för landsbygden, även om stödformerna många gånger kan upplevas som krångliga och svårhanterade:

... dom är oerhört krävande, systemen, men om man behärskar eller får hjälp att ta sig igenom är dom väldigt nyttiga för utvecklingen av landsbygden. Jag undrar ibland hur det sett ut här om inte dom här stöden funnits i tio år. Då hade det varit ganska så annorlunda faktiskt. Dom har varit till stor hjälp. (Olsson, 2003b)

Även Länsstyrelsen bidrar med betydelsefulla medel, menar Sven Joelsson: "... lite regionala medel genom Länsstyrelsen har vi ju fått också till vissa saker... så det är ju en stor... hade vi inte dom så hade vi inte vart det vi är idag..." (Joelsson, 2003)

Jan och Kerstin Fridström framhåller att deras samarbete med Länsstyrelsen är mycket bra, och de poängterar att en kontinuitet i kontakterna är viktig att upprätthålla, framförallt för att få ett stabilt nätverk så att man ska veta vart man ska vända sig i olika frågor, och för att visa att intresset finns och fortlever (Fridström, 2003). I Skäftekärr har Länsstyrelsen och Regionförbundet tillsammans bidragit med pengar under uppbyggnadsskedet, det vill säga de tre första åren (Wellin, 2003).

Förutom stöden från kommun, länsstyrelse och genom EU-projekt finns andra betydande "stödkällor". Sådana stödkällor kan exempelvis vara de sociala nätverken, där den egna fa-

miljen bör ses som ett av de viktigaste. Andra sådana stödkällor tycks vara av lokal prägel och inriktade på specifika intresseområden, som till exempel i Bråbo:

... och sen Naturvårdsverket har gått in och stöttat oss... Världsnaturfonden och lite olika såna här saker... ett jobb utav våra jobb här, det är ju att hela tiden jobba med att hitta möjligheter att få in finansiering till alla grejer vi håller på med... (Joelsson, 2003)

Detsamma gäller Skäftekärr vilka har haft hjälp från Ölands folkhögskola vid försök att inrätta en lokal för distansstudier. Wellin förklarar att de fått mycket hjälp från Kalmar läns museum, speciellt i uppbyggnadsskedet, vid rekonstruktionsarbetena kring järnåldersgården, men den kunskapen finns nu bevarad i "de egna leden". Museet har varit behjälpligt också i andra sammanhang: "Sedan har vi fortsatt att utveckla det här, med ett jättebra stöd ifrån Kalmar läns museum, som har hjälpt oss oerhört mycket, framförallt ATH-avdelningen [Alla Tidens Historia]." (Wellin, 2003)

Även andra organisationer, såsom studieförbund, kan utgöra ett gott stöd, såväl ekonomiskt som praktiskt. Så upplever till exempel Odin att de i Virserum får ett gott stöd från Studieförbundet Vuxenskolan:

Vi har väldigt mycket med... Studieförbundet Vuxenskolan, de är... tillhör verkligen eldsjälarna, kan man säga, här i... och de är väldigt bra att samarbeta med. De har mycket idéer och resurser på ett helt annat sätt också, men dom är väldigt pigga på att hjälpa till i det dom kan. Man får alltid lite bidrag. [...] Vuxenskolan, tycker jag, är mycket intresserade av samhället och dom försöker verkligen hela tiden att... Kommer med idéer och ställer upp... Kanonbra. (Odin & Schill, 2003)

Något som rör problematiken kring olika typer av stöd, enligt Sven Joelsson, är att det för att man ska kunna klara en långsiktig positiv utveckling krävs dels en tillgänglig kunskapsbas, dels en kontinuitet i kontakterna. En tillgänglig kunskapsbas är väsentlig för att lättare hantera de byråkratiska och ekonomiska frågorna rörande ansökningar, i kontakter med myndigheter och andra institutioner, och inte minst för att klara av att lägga upp en ekonomisk kalkyl. Kontinuitet i kontakterna är, som vi tidigare sett, och som även Jan och Kerstin Fridström poängterade, något som väsentligt underlättar i arbetet för landsbygdens utveckling. Även problematiken med ekonomiskt stöd i efterskott i stället för i förskott är påtaglig, och Sven Joelsson menar att man då är tvungen att ha en ekonomisk buffert (Joelsson, 2003; Fridström, 2003):

Byråkratiskt krångel, kanske... Vi har kunnat klara det här i Bråbo, relativt bra, men många andra tror jag har svårt med det, det är just det hära med... När du jobbar, som vi gör, mycket mot bidrag, så är det ju såhär att du måste ut med pengarna innan du får tillbaks dom... och det tror jag att om man... det skulle man kunna jobba, som myndighetspersoner, på ett bättre sätt, för jag tror

att man skulle få bättre landsbygdsutveckling... det är många som stupar på det att pengarna ska ut först: och var tar vi dom? [...] Och sen tror jag, det här att, som vi har jobbat här mycket då, att har jag haft en personlig kontakt, och Simonette har haft och Marijan har haft, så känner dom oss... många föreningar skickar ut olika personer hela tiden, att jobba med saker... men det har vi liksom sett upp för... (Joelsson, 2003)

Wellin berör också stödproblematiken och han menar att det ofta är så att man är tvungen att söka bidrag eller stöd till omkringliggande verksamheter, och därför följaktligen lägga mycket tid på dessa för att få huvudverksamheten att gå ihop ekonomiskt, istället för att fokusera på de ordinarie verksamheterna (Wellin, 2003).

Vid frågan om hur stöd från andra sett ut och varit svarar han att han tycker sig se en stor vilja hos myndigheter att hjälpa till, men att ”mallarna”, som han kallar dem, inte alltid passar deras verklighet. Wellin skulle därför önska att det fanns plats för ”professionella landsbygdsutvecklare”, anställda av Länsstyrelsen eller motsvarande, som skulle vara stationerade på den plats de jobbar emot. De skulle då kunna fungera som en ”naturlig part”, en som förmedlar idéer direkt till olika organ, en ”dörröppnare” och ”kontakthjälpare”. Wellin menar vidare att eldsjälarna har och har haft denna funktion, men att deras ork, ekonomi, och organisation inte klarar av detta på ett bra sätt idag, eftersom eldsjälarna i nuläget: ”... lägger för mycket på att överleva...” (Wellin, 2003)

Enligt Elmberg kan myndigheter ofta se det som naturligt att eldsjälarna ”ställer upp”, och berättar att detta är något han tagit upp vid ett eldsjälsmöte:

... så sa jag så här: jag har tänkt på en sak, sa jag, det är ju såhär att nu är vi ju ett antal eldsjälarna som har ställt upp här idag, och vi är förmodligen dom enda här som inte har nån lön för att vi är här, och ingen ersättning för att vi kommer hit och ser till att det här kommer till stånd, utan här utgår liksom alla tjänstemän från att eldsjälarna ställer upp gratis, för det är man van att dom gör, och dom ska va tacksamma för att nån över huvud taget lyssnar på dom... och det blev alldeles tyst där [...] egentligen utnyttjar man dom här eldsjälarna nåt oerhört och fattar inte alls vilken betydelse dom har, och stimulerar dom väldigt lite i allmänhet... (Elmberg, 2003)

Han fortsätter med att mena att detta kan få negativa konsekvenser, och kanske till och med göra att eldsjälarna slocknar. Därför anser han att: ”... när man ser att det är krafter på gång så skulle man alltså med ganska små medel stötta lite grann... va observant på vad som händer ute i samhället, ute i byarna...” (Elmberg, 2003)

3.1.4 Hur ser man på återväxten?

Eldsjälsåterväxten är en av de allra viktigaste frågorna för landsbygdens framtid och samtidigt en av de svåraste. Kommande eldsjälar underlättar inte bara arbetet för redan aktiva utan bygger också upp nya möjligheter.

Joelsson ser lite svårigheter i denna fråga och förklarar vad han ser som en av de viktigaste sakerna att göra och satsa på i framtiden:

Men det kan jag ju säga, att det är inte lätt att få in yngre människor... för att jobba med det som vi gör [...] att ta en ungdom här ute i Bråbo och säga: nu ska du bli eldsjäl, vi ska utbilda dig till eldsjäl här, det är jädrar inte lätt... det tror jag kommer att bli det största problemet för oss framöver [...] Men det är väldigt viktigt för mig, och för oss som jobbar här, att visa på ett eller annat sätt för ungdomarna att det går att överleva, det går att leva på landsbygden... Jag tror att det är vår absolut viktigaste uppgift, att tala om för dom att jag kan livnära mig, jag kan jobba på landsbygden och hitta ett jobb... det är inte säkert att det ska va så traditionellt som det har vart, att jobba med bonneri och det här, det kan va nåt helt annat... (Joelsson, 2003)

Samtidigt tror Joelsson att intresset för bygdens utveckling kommer när man väl stadgat sig i livet. Men återväxten behöver inte alltid komma från bygden, utan som i Bråbygden, där det kommit in andra utifrån (Joelsson, 2003). Också Wellin ser positivt på sin bygds framtid och resonerar kring detta:

Jag är inte direkt orolig för tillväxten av eldsjälar... när vi ser här uppe så finns det ett antal sådana som är på väg att bli eller kan bli eldsjälar. Sen kan det uppstå en situation som kräver en mängd eldsjälar, så kommer dom. Och den dagen det tar helt slut – då dör bygden, men den kan leva upp igen om det flyttar in någon som är en eldsjäl [...] Och något som är väldigt tydligt, tycker jag, är när man hittar eldsjälar, så gäller det att snabbt se till att de får en anställning som eldsjäl, så att de får en trygghet i det dom gör. Och att de kan göra något som omgivningen anser vara ett hederligt arbete – och inte bara som fritidssysselsättning. Annars kan bli att de brinner upp. (Wellin, 2003)

Wellin tror att det framförallt är ”ett tillfälle” som gör en person till eldsjäl. När man väl sett hur man kan påverka saker som sedan leder till ett resultat, ger personen inspiration till att arbeta vidare med samma eller andra frågor. Och att bekräftelse är något viktigt för den ”potentiella” eldsjälen. Han talar också att om en eldsjäl på något sätt uppmärksammas kan de, även efter en tids bortavaro från detta arbete, komma tillbaka, men då kanske på andra ställen och i andra sammanhang. I fråga om deras egenskaper anser han att de är av allmänmännisklig karaktär och det finns många olika ”typer” av eldsjälar. Eldsjälar gör sig synliga när något yttre hot framträder, exempelvis när ett dagis hotas för nedläggning. Eldsjälar är en naturlig resurs som hamnat på rätt ställe, klarlägger Wellin (Wellin, 2003).

Även Elmberg ser positivt på återväxten. En grupp inflyttade som kallar sig för ”Nybyggarna” ses som framtidslöften. De är en samling av nyinflyttade som slutit sig samman för att diskutera framtidsfrågor – hur man i framtiden vill ha det osv. Gruppen ska bland annat odla tillsammans (Elmberg, 2003). Det första Wellin egentligen konstaterar är det att unga, det vill säga de under trettio, eldsjälar är svåra att hitta, och att denna ålder inte kanske heller är en bra ålder för eldsjälsarbete. Då är det mycket annat som får stor uppmärksamhet och tar kraft, till exempel kan familj, idrott och studier åtnjuta detta intresse. Wellin är inte orolig över sin trakts tillväxt av eldsjälar, utan ser flera kommande kandidater och är inte orolig för sin del gällande återväxten (Wellin, 2003).

Mats Olsson ser även han med tillförsikt på framtiden, men menar samtidigt att man kan behöva nya krafter utifrån:

Jag tycker det är en positiv trend faktiskt, men det som är ett allvarligt problem är ju att det är så många som flyttat ifrån området. [...] Så ibland känns det som att man skulle behöva rekrytera till området för att få fart igen. [...] Det handlar nästan om att rekrytera människor som inte varit med om den negativa trenden. (Olsson, 2003b)

Det är inte alltid återväxten i sig som är problematiskt utan tålmod, förståelse och att ha en bra balans i arbetet, och inte minst ha en kontinuitet – att de unga inte slås ut. Wellin analyserar i detta:

Att i ett tidigt skede upptäcka och se, när man hållit på ett år, att det här är någon vi tror på och ge dem en chans under en lite längre tid. Jag tror att man annars kan tappa oerhört många eldsjälar. Sen har vi haft anställda här som varit inne och jobbat med projekten i två tre år, som har försvunnit – de har inte pallat längre och gått ner och bara haft en styrelseroll eller liknande. Sedan har de ibland hoppat upp på andra ställen och gjort fantastiska arbeten. Men man behöver ta hand dem på något sätt, det är mycket viktigt... (Wellin, 2003)

I Ruda samhällsförening har man tidigare aktivt arbetat för att engagera unga människor i arbetet, men upplevde att det var problematiskt eftersom ungdomar oftare än äldre tenderar att flytta från bygden (Hellquist, 2003).

Beträffande yngres intresse av att delta i en eldsjälskurs eller liknande kunskapsgrundläggande verksamhet, återkommer Erlandsson till problemet med att rekrytera yngre, men påpekar att det finns yngre representanter i deras hembygd förenings. Men återigen poängterar han att det kan vara ”bökitigt” när de inte har de erfarenheter som krävs, dessutom tar han upp andra aspekter såsom att yngre med familj har annat som kräver uppmärksamhet. Och att det krävs en del av föräldrar på landsbygden redan idag (Erlandsson, 2003).

I Smålandskustens skärgårdsförening har man ett pågående EU-projekt som syftar till att upprätta en utvecklingsplan för kustlandskapet, i vilket också ingår att stärka banden mellan människor och deras bygd:

Där har vi ju bland annat i vår utvecklingsplan, som ide och ambition, att dom människor som växer upp ska på många olika sätt ges en så positiv bild av den bygd man växer upp i. Det innebär egentligen det att när dom växer upp ska de känna att det var stimulerande, att det fanns mycket att uppleva och mycket att göra. Så att man får starka rötter och kommer tillbaka med sina kunskaper sen... (Olsson, 2003b)

3.2 Eldsjälarna och deras arbete

I följande kapitel kommer vi att redogöra för vad intervjupersonerna svarat på frågorna om eldsjälarna som personer, deras drivkrafter och egenskaper, liksom om hur de bedriver sitt arbete för bygdens utveckling.

3.2.1 Vilka är eldsjälarna och vad driver dem?

När det till att börja med gäller vilka eldsjälarna i de olika bygderna egentligen är, och vilka personliga förutsättningar de har, är det viktigt att notera att flera intervjupersoner poängterar att det inte finns *en* ensam eldsjäl i varje bygd, utan att arbetet för att utveckla bygden oftast sker i någon form av samarbete, även om detta inte alltid behöver vara direkt organiserat. Så pekar till exempel Lars Wellin på samarbete och möten mellan människor som viktiga faktorer:

Men framförallt kan man säga att det varit ett typiskt lagarbete, där det varit många människor som jobbat åt samma håll. [...] Och engagerade människor, och sedan också en mix av turistfolk, alltså riktigt kommersiella människor, om man kan säga så, och kulturfärer, som mött och respekterat varandra. (Wellin, 2003)

Också i Bråbygden är vikten av samarbete påtaglig, om inte annat så i det faktum att man där har flera personer anställda på heltid i Bråbygdens Intresseförening (Joelsson, 2003). Detta samarbete är något som Jan och Kerstin Fridström anser sig ha haft vissa problem att uppnå, mycket eftersom andra i bygden inte riktigt sett den gemensamma vinningen, även om de poängterar att detta håller på att förändras:

... det där med att det inte finns en personlig vinning utav detta, utan det att man kan hävda att det är för allas nytta [...] För det är ju samarbete det hänger på. Och äntligen, får vi säga [...] nu börjar

det komma lite så här att: kanske att vi skulle jobba med det här, att samarbeta med det här. (Fridström, 2003)

Lars Wellin ser också en mångtydighet i begreppet eldsjäl: ”Alltså eldsjälar är ett begrepp med många olika sidor.” (Wellin, 2003) Han menar till exempel att det finns ”proffseldsjälar” och ”vanliga” eldsjälar, vilka kommer belysas nedan (se sida 36).

Laila Hellquist är utbildad maskinritare, men arbetar idag på deltid med att genomföra marknadsintervjuer. Hon flyttade tillsammans med sin man till Ruda, när maken blev erbjuden arbete där, efter att ha bott 20 år i skånska Glumslöv. Hennes man är uppvuxen i Mönsäterås, Hellquists mor är bosatt där och Hellquist själv har bott där ett antal år i sin ungdom. Därför anser hon att de på sätt och vis har flyttat tillbaka: ”För oss är det lite som att flytta tillbaks, kan man säga. Och det hade vi sagt att vi skulle göra när vi blev pensionärer, men så kom det här jobbet som han tyckte var himla bra, och då flyttade vi...” (Hellquist, 2003)

Georg Erlandsson är politiskt aktiv sedan unga år, och har på så sätt kommit att arbeta med landsbygdsfrågor, inte minst i sitt engagemang i LRF. Han är i dagsläget ordförande i Länsbygderådet i Kalmar län, anser sig ha ett genuint samhällsintresse och vill förändra, och förbättra, bygden (Erlandsson, 2003).

Varken Marianne Odin eller Tania Schill har rötter i Virserumstrakten, utan är båda inflyttade från Stockholm. Odin har arbetat med hårvård och Schill med fotvård, men driver idag Kafé Ängeln i Virserum. De är båda engagerade i den lokala amatörteaterförening de grundat (Odin & Schill, 2003).

Sven Joelsson är själv bördig från Bråbygden, och bor numera i sitt föräldrahem i Bråbo. Han har tidigare arbetat med skogsbruk, men är idag heltidsanställd av Bråbygdens Intresseförening (Joelsson, 2003). Även Mats Olsson är bördig från den bygd han verkar i. Han är uppvuxen på Marsö, och flyttade tillbaka dit 1993. Han är utbildad civilingenjör och har arbetat på SKB i Oskarshamn i elva år, och hela den tiden pendlat mellan hemmet på Marsö och arbetet (Olsson, 2003b).

Berndt Elmberg är även han bördig från bygden, är född i grannbyn, och äger numera en avstyckad del av föräldrahemmet, men är dock skriven och permanentboende i Lomma kommun i Skåne sedan 35 år. Han är utbildad byggnadsingenjör och har den senaste tiden bedrivit egen företagsverksamhet som byggnadskonsult. När han uppnådde pensionsålder började han fundera över vad han skulle ägna resten av sitt liv åt, även om han fortfarande är verksam som byggnadskonsult, och beslutade sig då för att arbeta med landsbygdsutveckling, och då med sin egen födelsebygd som utgångspunkt. Han anser sig alltid ha haft många idéer, och har i sitt arbete fått stor erfarenhet av kontakt och diskussion med tjänstemän och politiker, något

som han påpekar kan vara betydande, och kanske rent av avgörande, för ett framgångsrikt eldsjälsarbete. Elmberg påpekar också att eldsjälar är oerhört viktiga, även inom tjänstemannakåren: ”Javisst, eldsjälar, alltså eldsjälarna inom tjänstemannanivån, dom skulle va... är ju oerhört värdefulla...” (Elmberg, 2003)

Att somliga eldsjälar också har ett politiskt engagemang, eller vilken politisk tillhörighet de har, är något som Hellquist inte anser vara av betydelse i arbetet för bygdens utveckling:

... vi har haft andra, som inte är kvar i styrelsen, som haft olika [politisk] färg på sig och det tycker... det spelar ingen roll... för byalaget jobbar för byn oavsett vad du har för parti. (Hellquist, 2003)

Vad gäller eldsjälarnas drivkrafter, kan man se att de i mångt och mycket är desamma, även om de givetvis tar sig olika uttryck beroende på de olika eldsjälarnas och bygdernas förutsättningar. Starka drivkrafter såsom en känsla och ett intresse för den egna bygden, behovet av arbetstillfällen och livskvalitet, tycks dock vara gemensamma.

Engagemanget och arbetet för den egna bygden tar inte sällan sin början i ett ”yttre hot”, till exempel att kommunen planerar att lägga ner den lokala skolan, att bussbolaget ämnar dra in bussturer eller att den lokala industrin tvingas lägga ner verksamheten. Ur dessa sammanhang träder också nya eldsjälar fram:

... det faktum att det dyker upp ett hot utifrån. Som i detta fallet, där detta [Jägmästarbostaden i Skäftekärr] skulle säljas så dyker det upp folk som säger att detta får inte hända – att det blir en sommarstuga. Eller när dagis eller skola ska läggas ner. Då dyker eldsjälar upp. [...] Sådana faktorer att mycket viktiga för att saker ska komma igång. Att det finns ett yttre hot. (Wellin, 2003)

Odins och Schills drivkraft ligger i att utveckla samhället, att behålla den service som finns, att göra det livskraftigt:

Samarbete och kommunikation är A och O... När man har ett gemensamt mål... och det är att bygga upp Virserum igen, alltså... fylla det. [...] Och man kan inte räkna med att det ska bli 37 möbelindustrier igen, fem konditorier och sju skomakare, eller nånting sånt. Det är ofta det som ältas hela tiden. (Odin & Schill, 2003)

De har också kvar drömmen om ett eget vilo- eller rekreationshem med kursverksamhet, vilket i sig fungerar som en stark drivkraft, kanske främst för den egna verksamheten (Odin & Schill, 2003).

Mats Olsson ser också naturen och landskapet i sig som en drivkraft för arbetet:

Det är ju också det som är grunden för drivkraften, att se det här landskapet. Jag tycker det är viktigt att det blir omskött. [...] Om det är fler som jobbar på det sättet, så höjer man också attraktionsvärdet på området, om man sköter om det. Då trivs man ju bättre själv... (Olsson, 2003b)

Jan och Kerstin Fridström menar att det är viktigt att bygden inte förlorar den service som finns, och därmed möjligheten för bygdens människor att kunna bo kvar, liksom möjligheten för människor att vilja och kunna flytta dit. De anser också, vilket även Mats Olsson påpekat, att det är viktigt att ungdomen får växa upp i en levande bygd, och att den kan utgöra ett tänkbart alternativ när de själva ska välja sin boendemiljö och livsstil:

... helt enkelt att vi inte tappar service. [...] det är svårt att säga om barnen som växer upp här nu kommer att bo här i bygden i framtiden, men om de vill ska det finnas förutsättningar för det – det ska finnas något att komma hem till. [...] Och det finns ett intresse för att barnen ska växa upp i samma miljö som en annan har gjort en gång i tiden, att man vill föra vidare de värden som man då känner. Det är ju det långsiktiga målet, att det ska finnas något att komma tillbaka till. (Fridström, 2003)

Georg Erlandsson uttrycker det som en strävan efter ”geografisk jämställdhet”, och målet är att på längre sikt få en levande landsbygd. Som en del av denna geografiska jämställdhet menar han att servicen på landsbygden måste finnas kvar, att man måste utveckla möjligheterna att bedriva ”jobba-hemma”-verksamhet, satsa på att få fler permanentboende till bygden, liksom en mer utvecklad turismnäring:

Vad man skulle kunna göra i en sådan här grupp idag är mer att ägna sig åt upplevelseturism, att ett antal börjar utveckla leder eller gör något som går åt det mera företagssamma. [...] det är en jämställdhetsfråga – geografisk jämställdhet [...] Och då handlar det om vettig service. Då är det inte att man konkurrerar med varandra egentligen. Men det är inte alla som är beredda att lämna sin bygd – man kan jobba jättebra hemma i sin bygd. Men att lämna byn och [gott skratt] att lämna mamma är lite otäckt. (Erlandsson, 2003)

Hellquist anser att eldsjälsarbetet underlättar för att som nyinflyttad komma in i bygdegemenskapen, och anser att det rentav varit en av drivkrafterna, att lära känna människor:

Och när man flyttar som vi har gjort... för att komma in i samhället måste man göra nåt, vi kan inte sitta i vårt hus och tro att någon ska komma och knacka på dörren, utan då går man med i någonting. [...] Och lära känna människor som är mycket positiva. (Hellquist, 2003)

Sven Joelsson anser även han att en av de viktigaste drivkrafterna är möjligheten att förändra, och förbättra, bygden, att kunna vända trenden och få folk att vilja, och kunna, bo på landsbygden, men kanske framförallt att kunna se frukten av det arbete han lagt ner:

Och utvecklingen mot att bo på landsbygden... jag tycker att vi som har jobbat med det, vi har vänt det här, och det är många yngre människor som kommer till oss idag, till exempel ifrån stan och säger: vad fantastiskt det är att få bo här... det driver mig, att se ett resultat, att det är andra yngre som kommer utifrån, och ser att här har vi verkligen lyckats, det här är nånting att jobba med... och att människor trivs över huvud taget, uppskattar det vi gör ... (Joelsson, 2003)

3.2.2. Hur bedriver de sitt arbete?

När det gäller hur eldsjälarna bedriver sitt arbete för bygdens utveckling kan man tydligt se ett antal gemensamma drag hos intervjupersonerna. Till att börja med anser samtliga intervjupersoner att de tillbringar en mycket stor del av sin tid med sitt arbete som eldsjälar, något som enligt intervjupersonerna även gäller för andra eldsjälar. Detta gäller såväl personer som är anställda för att bedriva utvecklingsarbete i bygden, som eldsjälar på helt ideell basis, och även de som har eldsjälsarbetet som yrke lägger ner mycket tid ideellt utöver sin betalda arbetstid. Så menar exempelvis Sven Joelsson att: "... det här är inget sju-till-fem-jobb eller sådär..." (Joelsson, 2003), medan Wellin säger att det när han började arbeta i Skäftekärr: "... fanns dom som la ner en oerhörd mängd tid, både ideellt och som anställda som istället för sina 40 timmar jobbade 60-70 timmar utan att ta betalt..." (Wellin, 2003)

Detta tidskrävande eldsjälsarbete, som ofta kräver en mycket stor flexibilitet, kan också ta ut sin rätt i form av utbrändhet, försämrad hälsa och ofta får den egna familjen stå tillbaka till förmån för arbetet. Sven Joelsson berättar att: "Jag satsade väl så pass mycket av min fritid så det höll på att gå åt pepparen med familjen, om man säger..." (Joelsson, 2003) Också Lars Wellin uttrycker samma tanke:

Min företrädare har bara gått i väggen en gång, och jag har själv haft blodtrycksfall för några år sedan, innan jag la om arbetet lite grann – jag var som en sjuk 65-åring, som de uttryckte det. [...] Men man har sett på de här grupperna som samarbetat med oss, där en efter en försvinner och blir borta, och det för att de pallar inte mer än ett eller två år, sedan måste de ner på någon slags vettig nivå och ladda batterierna [...] Så att de inte blir utbrända... (Wellin, 2003)

I vissa fall är också eldsjälsarbetet för bygdens utveckling kombinerat, eller konkurrerande, med egen företagsverksamhet, som exempelvis Jan och Kerstin Fridströms "Bo på lantgårds"-verksamhet Detta kan naturligtvis verka hämmande på antingen den egna verksamheten eller

eldsjälsarbetet, men det kan också, som både Jan Fridström och Sven Joelsson poängterar, vara en viktig del i en samverkande och väl fungerande bygd, eftersom olika verksamheter inom bygden kan hjälpa och stötta varandra:

Han har en strand och vi har turister vi tjänar pengar på, och de är på hans strand – det är som gjort för att det skulle kunna bli krig. Och då pratade vi med honom och sa att vi inte kan hålla dem borta, men jag kan hjälpa dig att hålla den i ordning. Så nu delar vi på kostnaderna. [...] om det är någon som har en stuga som de vill hyra ut så säg till, för ifall vi har gäster som vi inte får rum med kan vi hänvisa. Så har vi grannar gjort här runtomkring... Även att vi har den centrala verksamheten just när det gäller den biten, så kan de andra tjäna en liten slant också – så ser även de nyttan och inte oangelägenheter, utan det blir lite uppmuntran eller vad man nu ska kalla det. (Fridström, 2003)

Man kan också se en rad distinkta skillnader mellan de olika intervjupersonerna, mycket beroende på de olika förutsättningar och inriktningar de olika bygderna har. Exempelvis har Skäftekärr en stark turistprofil, vilket innebär att arbetet där blir väldigt säsongsbetonat, med nästan uteslutande turistverksamhet under sommarhalvåret och en betydligt större flexibilitet under vinterhalvåret (Wellin, 2003). När det gäller exempelvis Berndt Elmbergs arbete i Emmaboda kommun, å andra sidan, är det inte tillnärmelsevis lika avhängigt av årstider eller säsonger, utan fortlöper relativt oberoende av sådana tidsfaktorer (Elmberg, 2003).

Jan och Kerstin Fridströms arbete i Slakmöre bygdegårdsförening syftar bland annat till att informera, få fram idéer och skapa en känsla för bygden. De ger ut en informationsskrift i bygden, och i bygdegårdsföreningens regi anordnar de kurser bland annat i att lägga stenmurar. De menar att de just nu befinner sig i ett initialskede av bygdens utveckling, där det gäller att bygga upp grundstrukturer, att hjälpa andra i bygden att skapa möjligheter, att skapa kontakter inom bygden och med myndigheter, att skapa forum för idéer och att samordna. De strävar efter att kunna samordna olika näringar inom bygden, till exempel att någon kan arrangera olika sysselsättningar för dem som bor på Jan och Kerstin Fridströms lantgård – allt för den ömsesidiga vinningen (Fridström, 2003).

Jan Fridström påpekar också att verksamheten i bygden bygger på väl fungerande sociala nätverk, att man är samordnad och organiserad: ”Står man som vi... nu är vi ju med i nätverk på flera ställen och vi jobbar både inom ‘Bo på lantgårds’-organisationen [...] Det betyder att man har ett nätverk där man får nyheter och inspiration från olika håll, liksom det här med fisket.” (Fridström, 2003)

Samtliga intervjupersoner anser sig dock mycket lyckligt lottade som har möjligheten att arbeta, avlönat eller ideellt, med något de brinner för, för den egna bygden, och får se det egna

arbetet bära frukt och uppleva utvecklingen så att säga inifrån. Om detta säger Wellin: ”Sen har jag en sådan situation där jag får jobba med det som jag helst av allt vill jobba med. Där är jag oerhört lycklig lottad.” (Wellin, 2003)

Flera intervjupersoner påpekar också vikten av att hålla landskapet öppet, något som de menar är ett av de mest karaktäristiska dragen för den småländska landsbygden. En av dem är Berndt Elmberg, som menar att: ”... det är ju dom här småbrukarna som har hållit landskapet öppet, och hållt dom här små åkrarna och ängarna öppna, som gör det intressant för... som turistlandskap...” (Elmberg, 2003) Sven Joelsson säger samma sak angående Bråbygden: ”... så det är ju det största sammanhängande området odlingslandskap som är öppet såhär och brukas på den här metoden, som finns i Sverige, det här området, och det är ju det som gör det intressant också, så att många människor kommer hit...” (Joelsson, 2003)

Erlandsson driver olika projekt och medverkar i utvecklingsgruppsverksamhet. Han strävar efter att aktivera dem som bor i eller har anknytning till bygden och få dem att inse dess värde, för att få människor att flytta dit sin verksamhet. Han anser också att det är för få eldsjälar som själva kan förverkliga sina idéer, och menar att de sällan är beredda att ta ansvar för en affärsidé, speciellt när det rör sig om större investeringar, och då kan samarbete med andra ge inspiration, trygghet och idéer (Erlandsson, 2003).

Sven Joelsson påpekar också vikten av att marknadsföra bygden, som turistmål eller på andra sätt, och menar att: ”... en eldsjälens jobb kan ju va att få hit människor som just tar till sig det här och för ut det här i Sverige...” (Joelsson, 2003)

Mats Olssons arbete är organiserat dels i Marsö byalag, som arbetar för den specifika öns och dess invånares intressen, dels i Smålandskustens skärgårdsförening, som arbetar för ett större område. Han arbetar heltid på SKB i Oskarshamn, och det många gånger tidskrävande arbetet i Marsö byalag och Smålandskustens skärgårdsförening bedrivs helt på ideell basis:

Jag jobbar oerhört mycket med dom här grejerna ideellt... jag lägger nog ner ungefär [...] i effektiv tid, en vecka per månad, så 40 timmar per månad, utöver normal arbetstid. [...] Sen jobbar jag också mycket på Marsö med natur- och kulturlandskapet... Vi har djur och sköter om markerna. (Olsson, 2003b)

För sitt arbete i Smålandskustens skärgårdsförening erhåller han: ”... ett mycket blygsamt arvode, det är tusen kronor om året...” (Olsson, 2003b) Arbetet i Marsö byalag sker däremot helt utan ersättning. Olsson är också ledamot i Skärgårdarnas Riksförbund och för det arbetet får han ytterligare fyra tusen kronor om året. Därutöver lämnar Skärgårdarnas Riksförbund en ersättning om tusen kronor per dag vid specifika uppdrag (Olsson, 2003b).

Utvecklingsarbetet i Ruda är organiserat i Ruda samhällsförening, där man engagerar sig i alla tänkbara frågor som rör samhället och dess utveckling. Laila Hellquist är deltidsarbetare, och bedriver arbetet som sekreterare i samhällsföreningen helt ideellt. Hon sitter också med i Länsbygderådet som representant för Högsby kommun. (Hellquist, 2003).

Berndt Elmberg är ofta ute som konsult och föreläser om landsbygdsutveckling, och betonar vikten av att värdera sin egen insats, att våga kräva arvode för det arbete man utför:

... jag är ute och håller en del föredrag och sånt här om landsbygdsvisioner och sånt, vad jag tror om framtiden... och nu tar jag alltså alltid betalt, jag ställer aldrig upp gratis, därför att annars värderas man inte... ställer man upp gratis så sätter ingen värde på arbetet man lägger ner egentligen... (Elmberg, 2003)

Marianne Odin och Tania Schill arbetar mest på egen hand, men också mycket genom amatörteaterföreningen. De har kaféet som mötesplats, men tar också tillfället i akt att diskutera med människor var de än träffas. De menar att amatörteaterföreningen är en ypperlig mötesplats:

Vi har börjat samla dom på teatern... och se att: åh, är hon här... går hon också på teater... Det är sådana små... som man kan tycka är petitesser, men det blir en liten samling, som drar till sig många olika läger, dels dom som är aktiva och dels dom som går och tittar, publiken. (Odin & Schill, 2003)

De ser sig också ha en påtryckningskanal gentemot kommunen i det Näringslivscenter som finns i Virserum:

Då får man hoppas på det här Näringslivscenter, att det ska vara någonting, att det ska vara en väg att gå... att dom ska vara den här bron, liksom, mellan oss och kommunen. (Odin & Schill, 2003)

3.2.3. Vilka egenskaper har de, och vilka egenskaper anser de är nödvändiga?

En eldsjäl bör, enligt Schill, vara en samordnande person, ”spindeln i nätet”, den som tar tag i saker och ting och ser till att de blir gjorda (Odin & Schill, 2003). Odin menar också att man som eldsjäl inte bara kan: ”... hävda sina egna idéer, utan vara... flexibel, att kunna ta till sig av andras idéer [...] att kunna omvandla dom till något bra.” (Odin & Schill, 2003) Odin säger vidare att en eldsjäl är: ”... en intresserad människa, i princip... en engagerad människa... Man brinner för sin sak [...] någon slags förmåga att få igång andra människor.” (Odin & Schill, 2003)

Lars Wellin menar att en eldsjäl måste vara driftig och flexibel, men också att egenskaperna hos eldsjälar i stort är desamma som hos människor i allmänhet. Han påpekar också,

som nämnts ovan, att det kanske inte så mycket är egenskaperna som gör eldsjäl, utan mer situationen. Vidare menar han att det finns vad han kallar ”supereldsjälar” eller ”proffseldsjälar”, personer med ett extra mått fallenhet och drivkraft utöver det vanliga, personer som ofta också är eller blir politiker. Men de allra flesta eldsjälar, menar Wellin, är vanliga människor med en vilja att engagera sig, och framträder när de funnit ”rätt” sak att engagera sig för. Dessa potentiella eldsjälar finns sålunda överallt, som en naturlig resurs i samhället, och blir alltså ”aktiverade” när de hamnat på rätt plats, något som Odin och Schill håller med om (Wellin, 2003, Odin & Schill, 2003).

Enligt Laila Hellquist är viktiga egenskaper för en eldsjäl att man brinner för det man håller på med, att man tror på sina idéer och vågar satsa på dem, liksom att man är kreativ. Hon menar också att en eldsjäl ska vara: ”... utåtriktad och tycka om människor, tror jag. Gör man inte det så...” (Hellquist, 2003)

Jan och Kerstin Fridström pekar på egenskaper som tålmod och social mognad som viktiga för en eldsjäl. De menar att vem som helst kan bli eldsjäl, bara intresset och viljan att engagera sig finns, och att det i mångt och mycket handlar om att ta vara på unika tillfällen och möjligheter. De påpekar också att man som eldsjäl måste våga hålla på sitt eget, även om andra vindar blåser, samtidigt som man naturligtvis måste anstränga sig för att inte stöta sig med andra, att vara en medspelare:

Och sen tror jag att man inte får vara av vindflöjeltypen, utan man måste våga stå på sig även om det blåser. Det är som när jag säger: sticker du ut hakan och säger någonting eller tycker någonting, så finns det alltid någon som vaknar upp någonstans och tycker: vad fan är det frågan om nu – var ska han ta vägen – vem tror han att han, eller hon, är? (Fridström, 2003)

Georg Erlandsson anser också han att en eldsjäl måste vara uthållig, kreativ och initiativrik, och att det är viktigt att kunna se långsiktigt på det man arbetar med. Han poängterar också att man själv måste vara övertygad om att de nödvändiga förutsättningarna finns, att man måste tro på sitt arbete. Även Erlandsson är övertygad om att eldsjälar finns överallt, människor med ett stort intresse som går före allt annat. Han ser också eldsjälarna som ett slags ”sammansentreprenörer”: ”Det handlar om att, om du ska börja våga ta tag i saker så har du redan skapat en form av entreprenörskap – du är någon form av samhällsentreprenör.” (Erlandsson, 2003)

Han påpekar också vikten av att eldsjälar besitter vissa baskunskaper, så att de vet hur samhället fungerar. Vidare kan nämnas att Erlandsson själv är född och uppvuxen i bygden, något som han menar är ovanligt bland eldsjälar. Dessa, menar han, är ofta inflyttade, en tanke som även Elmberg och Wellin är inne på: ”Jag har bott här i huset i hela mitt liv. Det är

inte vanligt egentligen, eldsjälarna är ofta inflyttade.” (Erlandsson, 2003) Även Hellquist menar att eldsjälarna ofta kommer utifrån, något som enligt henne skulle kunna bero på att man som inflyttad: ”... kommer med nya ögon och kan se det som är fint på platsen...” (Hellquist, 2003)

Mats Olsson menar att kunskap är oerhört viktigt för en eldsjäl, för: ”... det är ofta brist på kunskap som gör att man... att det tar stopp... i utvecklingsprocesser.” (Olsson, 2003b) Han menar också att man måste vara driftig och själv ta tag i saker och ting:

Man måste vara drivande själv, man måste vilja någonting. Det går inte vänta på att någon annan ska göra någonting åt en, Man måste själv, på ett aktivt sätt... Men det är ju ett sätt att vilja, att säga att någon annan ska fixa det, men det är inte rätt väg, och det blir ju inte rätt resultat, ibland blir det inget resultat alls. (Olsson, 2003b)

Sven Joelsson menar att man som eldsjäl nog måste vara en aning speciell och väldigt envis, att man måste se målet framför sig och möjligheten att uppnå det. Det är också, enligt Joelsson, väldigt viktigt att ha en bra relation till människorna runtom. Han nämner också företagsamhet som en viktig egenskap. Han påpekar också i detta sammanhang vikten av att bidragsgivarna kan se att deras bidrag ger resultat. Vidare nämner han att ett stort kontaktnät är viktigt för en eldsjäl, att det aldrig kan bli för stort:

... man ska aldrig va rädd för att bygga sig ett för stort nätverk, för det är det viktigaste utav alltihop när det gäller det här... att har du bara en eller två du kan vända dig till, det är bättre att ha femhundra [...] så nätverket är väldans viktigt [...] Ju fler människor du känner och kan bolla dina idéer och tankar med, desto bättre är det... (Joelsson, 2003)

Även Berndt Elmberg menar att vissa människor har ett slags ”extra drivkraft” som gör att de orkar med eldsjälsarbetet utöver sitt ordinarie arbete. Han uttrycker det på följande sätt: ”Alltså, det är ju så att vissa människor har en sån här... nån sorts extra drivkraft, det har man ju förstått nu...” (Elmberg, 2003)

Han menar också att det, åtminstone för honom, finns en risk att det går slentrian i arbetet, och att man då tappar intresset:

... jag är ju sån också att när jag hållit på en sex sju år med en sak, sen tröttnar jag, sen vill jag göra nåt annat... för att den här upprepningen... då är det inte nån stimulans längre, utan det ska va lite svårt och lite utmanande [...] så länge är det roligt, men sen kommer man in i nån sorts förvaltarstadie, och då har jag liksom svårt... då tycker jag det händer för lite... (Elmberg, 2003)

Vidare nämner han, i förbigående, envishet som en viktig egenskap, och påpekar också att vissa människor har en alltför stor respekt för statliga och kommunala tjänstemän och många gånger kanske ger upp så snart de stöter på motstånd:

... jag är ju rätt envis, så jag hittar ju kanske fram, men jag tänker på andra människor som har lite grann rädsla för tjänstemän... när dom får lite... börjar bli skickade hit och dit och så här... äh, jag skiter i det här, tycker man då... (Elmberg, 2003)

4 REFLEKTIONER

Vi kommer i detta kapitel att presentera de tankar och resonemang vi utvecklat utifrån intervjuresultatet, liksom våra egna kommentarer till vad som där framkommit.

Ett problem man brottas med i de olika bygderna är attityden, hos framförallt äldre, att man ska sköta sitt och lämna andra ifred. Denna inställning, tillsammans med uppfattningen att myndigheter utövar sin makt på ett alltför auktoritärt sätt, skapar svårigheter i kommunikationerna. Därför skulle det, som också framkommit i intervjumaterialet, underlätta att få in eldsjälar även inom tjänstemannakåren. Detta skulle långsiktigt öka möjligheterna till ett större förtroende bland folk i allmänhet, också hos dem som inte förstått att myndigheters funktioner idag förändrats till att bli mer behjälpliga, något som även skulle underlätta arbetet för landsbygdens eldsjälar, genom ökad förståelse och kunskap, större kontaktnät och mer tillgänglig information, såväl mellan eldsjäl och myndighet som mellan myndighet och landsbygd.

Att eldsjälarna får bra stöd i sitt arbete är givetvis oerhört viktigt, och detta stöd bör då inte bara vara tillfälligt, utan kontinuerligt. Ett problem när det gäller finansiella stöd till olika projekt är att stödperioden alltför ofta är alldeles för kort, och när den beviljade kvoten är utbetald tvingas eldsjälarna söka andra former av stödfinansiering för att över huvud taget kunna fortsätta arbetet. Detta gör också att de tvingas lägga ner mycket tid och arbete på att söka finansiering, vilket medför att koncentrationen dras från den ordinarie verksamhet, och detta kan i sin tur leda till att eldsjälarna blir utarbetade och tappar intresset. Därför skulle en översyn av myndigheternas bidragsrutiner, uppföljd av erforderliga förändringar och förenklingar, vara önskvärd, för att i så stor mån som möjligt stimulera landsbygdsutvecklingen.

Eldsjälarna vi intervjuat är, såvitt vi kan se, synnerligen överens om vilka egenskaper som är viktiga för en eldsjäl, och anser bland annat att eldsjälar måste vara driftiga, envisa, idérika, samhällskunniga, goda förespråkare för sina åsikter, samt ha god social kompetens. De bör också ha ett väl utbyggt socialt nätverk, gentemot både myndigheter och lokalbefolkning. Intervjupersonerna är även tämligen överens om att alla människor kan bli eldsjälar, och att det ofta beror på intresse och på hur pass väl dessa potentiella eldsjälar tas tillvara. Omsorg om, och bekräftelse av, potentiella och nyblivna eldsjälar är något som ofta förefaller vara en bristvara, och vi anser därför att det är viktigt att poängtera detta för de människor på landsbygden som antas kan komma att befinnas i en dylik situation, i syfte att undvika sådana misstag.

Ibland är det rena tillfälligheter som uppdagar en eldsjäl, och dessa tillfälligheter kan vara en plötslig insikt om hur det faktiskt står till i bygden och vilken framtid bygden har att vänta

om inga åtgärder vidtas. Sådana ”yttre hot” kan till exempel vara en situation där skolan hotas av nedläggning eller där det nästan enbart bor äldre kvar i bygden. Att arbeta långsiktigt och ha en enad bygd bakom sig är då särskilt viktigt, även om man naturligtvis alltid bör sträva efter det. Att människor tenderar att enas mot en utomstående fara, ett ”yttre hot”, kan tyckas vara gammal skåpmat, men det är alltför ofta så att man inte upplever hotet förrän det kanske är för sent, och därför är det nog så viktigt att vara medveten om detta, för att kanske kunna upptäcka hotet i tid.

Att intervjupersonerna framhäver andra framför sig själva, och betonar vikten av samarbete, är i vår mening en karaktäristiskt svensk egenskap – därmed inte sagt att det nödvändigtvis skulle vara något negativt – även om det naturligtvis också beror på att andra faktiskt också utträttat en stor del av arbetet. Något som också kan vara värt att notera, och som förefaller en smula märkligt, är att intervjupersonerna generellt har uppfattningen att de flesta eldsjäljar skulle vara inflyttade, samtidigt som flertalet av de intervjuade eldsjälarna är bördiga från bygden de är verksamma i. Vad detta beror på återstår att utreda.

Det är vår uppfattning att bygdernas utveckling kan sägas bestå av tre olika faser: *eldsjälsfasen*, där eldsjäljen är absolut nödvändig för att utvecklingsarbetet ska kunna påbörjas; *uppbyggnadsfasen*, där arbetet tagit form och bygden vaknar upp; och *förvaltningsfasen*, där det gäller att vårda och bibehålla den goda utvecklingen. Så befinner sig till exempel, enligt vår mening, Slakmöre och Virserum i initialskedet, eldsjälsfasen, där det gäller att ena bygden och skapa en god stämning bland befolkningen, för att skapa en trygg social bas att stå på, samtidigt som det är viktigt att knyta goda kontakter med myndigheter, medan man på exempelvis Marsö tycks ha nått fram till uppbyggnadsfasen, där man organiserat sig och påbörjat arbetet, men fortfarande inte kan sägas ha uppnått förvaltningsfasen. Bråbygden söker medel för att kunna stå helt på egna ben, och borde därför kunna sägas befinna sig i, eller åtminstone på gränsen till, förvaltningsfasen.

Vi tycker oss också, åtminstone i här föreliggande material, ha funnit att förhållandet mellan olika bygders utvecklingsfaser, och då kanske främst mellan eldsjälsfasen och förvaltningsfasen, generellt kan sägas motsvara förhållandet mellan U- och I-länder. Bygder som befinner sig i ett detta initialskede har ofta tidigare drabbats av utflyttning, nedlagda företag och avvecklad samhällsservice, och arbetar nu för att få igång utvecklingsarbetet, en situation som inte är helt olik den som många U-länder befinner sig i, även om nivån givetvis är en annan, med svältkatastrofer, bristfällig eller obefintlig företagsamhet och en nära nog total brist på infrastruktur. På samma sätt kan man jämföra bygder som befinner sig i förvaltnings-

fasen, eller på gränsen mellan uppbyggnads- och förvaltningsfasen, där bygden i stort försörjer sig själv, med I-länder, som också på det stora hela är självförsörjande.

Samtliga intervjupersoner snuddar också vid tanken att utveckling består av tre ”spår”, ett socialt, ett kulturhistoriskt och ett ekonomiskt, och vi vill nu försöka utveckla detta en aning. Den *sociala utvecklingen* innebär att folket i bygden blir mer sammansvetsade och att man därigenom blir mer hjälpsamma gentemot varandra, och resulterar då i att frågor som är viktiga för bygden lättare kan behandlas. Den *kulturhistoriska utvecklingen* syftar till att de unika kulturhistoriska inslagen i bygden, såsom ängar, skog, byggnader, djurhållning, lokalhistoria samt biologisk flora och fauna, utgör en viktig resurs för bygden att belysa, ta vara på och rentav ”exploatera”. Den *ekonomiska utvecklingen*, slutligen, hänger intimt samman med de två tidigare, och innebär att bygdens folk måste kunna livnära sig, allra helst inom bygden, för att de ska kunna bo kvar, men också för att fler människor ska vilja och kunna flytta till bygden. För att bygden ska genomgå en effektiv och varaktig utveckling bör dessa tre utvecklingsspår lämpligen löpa parallellt, i samma riktning och/eller mot samma mål. Som ett exempel kan nämnas all företagsamhet som framträder i Borgholm under turistsäsongen, som bör kunna sägas vara en gynnsam utveckling, både socialt och ekonomiskt, om det inte vore för det faktum att en stor del av företagen är mantalsskrivna i andra kommuner och därför inte genererar kommunen några skatteintäkter. De sociala följderna av företagsamheten är desamma, men de positiva ekonomiska effekterna uteblir.

Eftersom de olika bygderna i denna studie alltså kan sägas befinna sig i olika utvecklingsskeden, och dessutom har olika socioekonomiska och geografiska förutsättningar, blir jämförelser kanske något missvisande. Man kan dock se att de delar en gemensam målsättning, nämligen att öka den bofasta befolkningen på landsbygden, och man kan också se att eldsjälarnas syn på framtiden i huvudsak är positiv och ljus.

5 SAMMANFATTNING

Vi har i detta arbete utgått från frågan vad det är som gör en specifik bygd framgångsrik, och fokuserat på de drivande krafterna – eldsjälarna – på landsbygden. Vi har därför genomfört åtta intervjuer med eldsjälar runtom i länet, för att kunna utröna vilken betydelse de själva tycker sig ha för landsbygdsutvecklingen, och vilka karaktäristiska drag och egenskaper de anser nödvändiga för en eldsjäl. Vi har i arbetet utgått från följande sju frågeställningar: vad ”utveckling” innebär och vilken utveckling man strävar efter, hur man arbetar för denna, vilka typer av externa stöd man har, hur man ser på återväxten, vilka eldsjälarna är och vad som driver dem, hur de bedriver sitt arbete, samt vilka egenskaper de har och anser nödvändiga.

För att besvara dessa frågor har vi i arbetet använt en kvalitativ och deskriptiv metod. Det resultat vi framkommit till, och presenterat ovan, och reflektionerna kring detta, leder oss nu in på ett försök till sammanfattning, där vi strävar efter att presentera en generell bild av det framkomna materialet.

Vi har i detta arbete kunnat se att de intervjuade eldsjälarna har en rad olika svar på frågan om vad som är utveckling. Till exempel påpekas att utveckling innebär *förändring*, vilket ibland kan vara skrämmande för vissa människor. Utvecklingen kan också sägas bestå av flera delar, till exempel ser Lars Wellin tre delar som särskilt väsentliga: att skapa en mötesplats för lokala företag och entreprenörer, att tillhandahålla lokal utbildning och att skapa en stolthet för den egna bygden hos befolkningen.

Att utvecklingen på landsbygden inte bortprioriteras till förmån för den urbana utvecklingen är, enligt Georg Erlandsson, en fråga om geografisk rättvisa, varför det är viktigt att samma möjligheter ges på landsbygden som i städerna. Detta förutsätter till exempel att satsningar görs på möjligheterna till studier och arbete på distans, och då krävs ett utbyggt bredbandsnät.

Vidare har vi kunnat notera vikten av samarbete, både inom bygden och mellan olika bygder, liksom av att bygden profilerar sig, utifrån antingen egna idéer eller en anpassning av andras idéer till bygdens unika förutsättningar. De gemensamma målen för de bygder vi studerat är att bryta den negativa befolkningsutvecklingen och uppnå en stabil befolkningsnivå, att bevara den lokala kulturen och bebyggelsen, att utveckla en livskraftig lokal företagsamhet inom exempelvis turism- och hantverksnäringen.

Landsbygdsutvecklingsarbetet bedrivs främst genom olika typer av projekt, ofta i föreningar men också i privat form. Somliga eldsjälar har utvecklingsarbetet som yrke, medan

andra arbetar helt ideellt, och samtliga lägger ner mycket tid, även utöver ordinarie arbetstid. Det finns därför en ständigt närvarande risk för utbrändhet och bristande intresse.

Arbetet handlar mycket om att förankra idéer i bygden, att bibehålla och återskapa kulturlandskapet, att utveckla turismen, att förmå ägarna till övergivna hus på landsbygden att inse deras värde och kunna tänka sig att hyra ut eller sälja dem, och inte minst om marknadsföring av bygden.

När det gäller stöd från och kontakter med olika myndigheter och organisationer kan man se att eldsjälarna generellt upplever att de idag får ett bra stöd från kommunerna, men bland annat Sven Joelsson påpekar att det i uppbyggnadsskedet kan vara svårt att få det stöd man behöver.

Även från Länsstyrelsen, Regionförbundet, olika politiska organisationer och inte minst EU får man viktigt stöd, och framförallt EU står för ett avgörande bidrag för uppbyggandet av utvecklingsverksamhet i bygderna. Även andra institutioner, som exempelvis högskolor eller museer, bidrar till verksamheten, kanske mest i form av kunskap.

Det poängteras också att långsiktighet och kontinuitet i stödet, och i kontakterna, är oerhört viktigt. Ekonomiska kunskaper är naturligtvis värdefulla, för att undvika att fastna i det byråkratiska maskineriet, liksom det kan underlätta att ha en ”tung” titel bakom sig. Tanken på ”professionella landsbygdsutvecklare”, som skulle kunna underlätta kontakterna mellan bygden och myndigheterna, framhålls också. Det är viktigt att de olika eldsjälarna får stöd i sitt arbete för att inte tappa intresset.

När det vidare gäller hur man ska säkra återväxten bland eldsjälarna, anses det vara en mycket viktig, men också mycket svår, fråga. Man menar generellt att det kan handla mycket om att visa unga människor att det faktiskt går att överleva i bygden, men också om att det måste vara ett eget val. Man menar att det kan vara åldern och mognaden som styr när man är beredd att ta steget att bli eldsjäl, och att det ofta kan komma mer naturligt när man ”stadgat sig” i livet och bildat familj. Man måste således ge dem tid att växa in i eldsjälskapet, att bli ”varma i kläderna”. Lars Wellin framhåller också teorin om att eldsjälarna kan dyka upp när bygden drabbas av ett ”yttre hot”, att det är tillfället som gör eldsjälen. En annan typ av återväxt utgörs också av inflyttade eldsjälarna, vilka välkomnas av samtliga intervjupersoner. Det betonas också att det är viktigt att de nya eldsjälarna får den bekräftelse de behöver, för att inte tappa intresset på ett tidigt stadium.

När det sedan gäller vilka eldsjälarna är och vad som karaktäriserar dem måste man komma ihåg att begreppet ”eldsjäl” är ytterst mångsidigt, och därför svårt att definiera. Att det rör sig om driftiga, företagsamma och idérika personer råder det dock ingen tvekan om. Dessa

eldsjälar kan också identifieras som ”samhällsentreprenörer” som brinner för sin bygd. Dessa eldsjälar är naturligtvis inte ensamma om att arbeta för bygdens utveckling, utan andra personer, allra helst en helt enad bygd, är också nödvändiga för att arbetet ska fungera, men ofta fungerar eldsjälarna som ”spindlar i nätet”, som organiserar samarbetet i bygden.

Inte sällan är eldsjälarna också egenföretagare och/eller politiskt engagerade, och man kan också skilja mellan så kallade ”proffseldsjälar” och ”vanliga eldsjälar”, som vem som helst kan bli. Eldsjälarna kan vara anställda eller arbeta helt på ideell basis, och oavsett om de är avlönade eller inte ligger det i sakens natur att de hyser ett mycket stort intresse för sitt arbete.

Vad som driver eldsjälarna varierar naturligtvis från person till person, men gemensamt är att man vill undvika att bygden dör ut, att man vill skapa ett gott företagsklimat, att man vill möjliggöra för människor att bosätta sig, och bo kvar, där och att man vill ge sina egna barn, och andras också för den delen, tillgång till samma uppväxtmiljö som man själv upplevt. Naturligtvis är även det egna intresset en mycket stor drivkraft, och arbetet tenderar ofta att bli något av en hobby. Med en stark känsla för den egna bygden strävar man efter att ge befolkningen i bygden en högre livskvalitet.

Även ideologiska drivkrafter som ”geografisk jämställdhet”, där man önskar förändra samhället i stort, och därmed också landskapet, är väsentliga, och även det tidigare nämnda ”yttre hotet” bör ses som en stark drivkraft.

De olika eldsjälarnas arbete kan se väldigt olika ut, mycket beroende på de olika förutsättningar som de respektive bygderna bjuder, men målsättningarna är dock ofta desamma. Som tidigare nämnts arbetar eldsjälarna ofta väldigt mycket, inte sällan på obetald övertid, även om de är anställda, och risken för fysisk och mental ohälsa och utbrändhet, liksom för splittning i familjen, är stor.

När det i övrigt gäller hur eldsjälarna bedriver sitt arbete, finner vi att likheterna med svaren på frågan hur bygden arbetar för sin utveckling är slående, och vi har därför valt att inte upprepa dessa.

Vi har i arbetet kunnat identifiera en rad egenskaper som intervjupersonerna anser nödvändiga för en eldsjäl att besitta, såsom företagsamhet, flexibilitet och en i grunden positiv attityd, en förmåga att se möjligheter där andra ser hinder, liksom ett stort mått envishet och orädsla att ”stånga pannan blodig”. Man bör också kunna lyssna på och respektera andras åsikter och synpunkter, och därmed fungera som en länk mellan folket och myndigheterna. Man kan också, som Lars Wellin, se egenskaperna som rent allmänmänskliga, och då följer att det är situationen – inte egenskaperna – som gör eldsjälen.

Ovanstående är en översiktlig sammanfattning av vad som framkommit under de åtta intervjuer vi genomfört, och det är dessa tankar och resonemang som sedan ligger till grund för våra egna kommentarer och reflektioner.

Först och främst kan man se att ”sköt dig själv”-attityden hos framförallt äldre, liksom en missuppfattad syn på myndigheter, uppfattas som ett problem. Detta skulle kunna avhjälpas om även tjänstemannakåren kunde uppvisa fler eldsjälar. Det är också tydligt att ett väl fungerande, och kontinuerligt, stöd är viktigt, och att stödperioderna ofta inte räcker till. Med anledning av detta skulle vi vilja föreslå en översyn av berörda myndigheters rutiner gällande utvecklingsbidrag. Vidare är också omsorg och bekräftelse av eldsjälarna av stor vikt för att de inte ska tappa orken, vilket man kanske bättre borde informera landsbygdsbefolkningen om, för att undvika att eldsjälarna försvinner.

Ofta är det tillfällena som gör eldsjälen, och dessa tillfällen utgörs nästan alltid av ett ”yttre hot”, och för att bemöta detta hot är det extra viktigt att bygden står enad och arbetar långsiktigt. Det ”yttre hotet” upptäcks inte alltid förrän det är för sent, och det kan därför vara nyttigt att vara medveten om detta, för att förhoppningsvis kunna upptäcka hotet i tid.

Eldsjälarna framhäver ofta andra framför sig själva, vilket vi anser vara ett typiskt svenskt beteende, även om det givetvis också beror på att andra faktiskt också varit starkt bidragande i bygdens utveckling. En något märklig detalj som framkommit är att intervjupersonerna upplever att de flesta eldsjälar är inflyttade till bygden, medan ingen av dem själva är det.

Vidare presenterar vi tanken att landsbygdsutvecklingen består av tre olika faser: *eldsjälsfasen*, *uppbyggnadsfasen* och *förvaltningsfasen*, och jämför förhållandet mellan eldsjälsfasen och förvaltningsfasen med förhållandet mellan U-länder och I-länder. Vi diskuterar också idén om utvecklingens tre ”spår”: *social utveckling*, *kulturhistorisk utveckling* och *ekonomisk utveckling*, vilka bör samverka och sträva åt samma håll, för att utvecklingen totalt sett ska fungera tillfredsställande.

Slutligen bör påpekas att en jämförelse mellan olika bygder lätt kan bli missvisande, eftersom de befinner sig i olika utvecklingsskeden och har olika förutsättningar, men att de trots det har ett gemensamt mål, nämligen att öka den bofasta befolkningen på landsbygden, och de intervjuade eldsjälarna ser positivt på framtiden.

Utifrån resultaten av detta arbete ska vi nu återgå till den övergripande frågeställningen, nämligen: *Hur skapar man en ”framgångsrik” bygd, och vilken roll spelar eldsjälarna i bygdens utveckling?* Den första delen av denna fråga har dock visat sig närapå omöjlig att besvara, då alltför många, och alltför komplexa, faktorer påverkar utvecklingen. Vi anser oss

dock se att eldsjälarna spelar en central och mycket viktig roll i landsbygdsutvecklingen, men saknar tillräckligt material för att våga spekulera om dess egentliga omfattning.

6 EFTERORD

Vi vill till att börja med passa på att rikta ett varmt tack till våra handledare, Elvira Olsson, Länsstyrelsen i Kalmar län, och Carl-Johan Nordblom, Högskolan i Kalmar, och framförallt till Berndt Elmberg, Georg Erlandsson, Jan och Kerstin Fridström, Laila Hellquist, Sven Joelsson, Marianne Odin, Mats Olsson, Tania Schill och Lars Wellin, utan vilkas medverkan denna rapport aldrig sett dagens ljus.

Avslutningsvis är det vår förhoppning att detta material ska kunna vara användbart för vidare studier i ämnet, liksom som en resurs för att bättre tillvarata potentiella eldsjälarna och andra intresserade på landsbygden.

Det är vår förhoppning att resultatet av detta arbete sedan skall kunna utgöra underlag för ”vidare diskussioner och förslag till åtgärder som gynnar utvecklingen i Kalmar läns lands- och glesbygder.” (Olsson, 2003a)

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Källor

- Elmberg, Berndt (2003) *Transkription av intervju, 2003-04-25.*
- Erlandsson, Georg (2003) *Transkription av intervju, 2003-05-06.*
- Fridström, Jan & Kerstin (2003) *Transkription av intervju, 2003-05-09.*
- Hellquist, Laila (2003) *Transkription av intervju, 2003-10-20.*
- Joelsson, Sven (2003) *Transkription av intervju, 2003-05-08.*
- Odin, Marianne & Tania Schill (2003) *Transkription av intervju, 2003-11-17.*
- Olsson, Elvira (2003a) *Drivkrafter bakom landsbygdens utveckling. Vilka är de?* [Projektbeskrivning] Kalmar: Länsstyrelsen i Kalmar län. [Stencil]
- Olsson, Mats (2003b) *Transkription av intervju, 2003-10-16.*
- Wellin, Lars (2003) *Transkription av intervju, 2003-04-24.*

Litteratur

- Glesbygdverket (2003) *Statistik/Definitioner: Länsstyrelserna.*
[<http://www.glesbygdverket.se/visapost.asp?id=111>] Avläst 2003-10-09.
- Halvorsen, Knut (1992) *Samhällsvetenskaplig metod: Teori – forskning – praktik.* Lund: Studentlitteratur.

Kartmaterial

- Olsson, Elvira (2004) *Intervjuer genomförda i fas 1 av projektet Landsbygdens Eldsjälar.*